

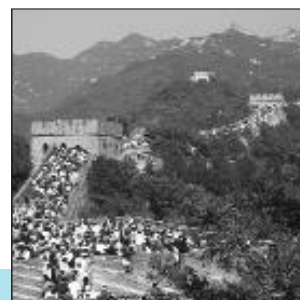
Фото Ксенії Гладішевої

ГОСТИНИ У ЛЕСІ

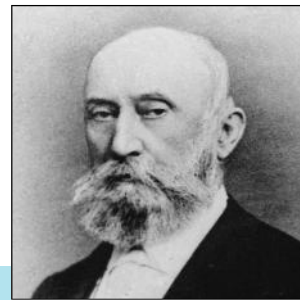
4–5

ПОГЛЯД НА СУЧАСНИЙ КИТАЙ

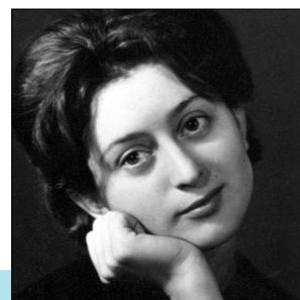
7

ВЕЛЕТ ДОБРОЧИННОСТІ

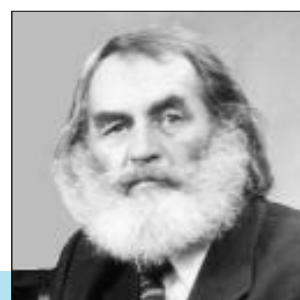
8–9

ДУША ФОЛЬКЛОРУ

12

МОЛЬФАР

13

Петро АНТОНЕНКО

РОЗХРИСТАНИЙ МЕДІАПРОСТІР

Це ще раз підтвердив і сам Президент, виступаючи у Севастополі: “Коли говоримо про становлення держави, вочевидь проти України будуть десятки проектів, щоб вона не відбулася. Досить часто сьогодні, зокрема і в російських ЗМІ, Україну називають або штучною державою, або випадковою державою”.

Найприкріше й найнебезпечніше, що всі оті “теорії штучності й випадковості” й надалі поширюються в інформаційному просторі нашої держави. Прикриваючись абстрактними міркуваннями про “права людини”, “чисту демократію” тощо, нам закидають ворожі державі ідеї. Але це ще не все. Глобалізація, насамперед у царині комунікації, спричинила засилля в нашому інформаційному просторі аморальної “чорнухи” або поширення всіляких псевдорелігійних ідей, що більше схожі на психологічне одурманювання людей. Яка ж нормальна держава може спокійно це споглядати? Тому актуальність Доктрини інформаційної безпеки не викликає жодного сумніву.

Питання в іншому: положення Доктрини не повинні зостатися лише на папері. Гляньмо уважніше на цей документ. У ньому задекларовано основоположні тези свободи слова, думки, поширен-

НЕБЕЗПЕЧНІ ПРОТЯГИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Президент України Віктор Ющенко своїм Указом затвердив Доктрину інформаційної безпеки України. Вона була розроблена Радою національної безпеки і оборони України, що свідчить про актуальність проблеми.

ня інформації. Тобто (цитую) “свобода збирання, зберігання та поширення інформації”, “обмеження доступу до інформації виключно на підставі Закону”. Все правильно, все за гуманістичними нормами. Але проблема в тому, якій саме інформації гарантована “свобода поширення”? Адже не секрет, що деформація суспільної моралі породила попит на інформацію, яку швидше назвеш дезінформацією. Чи, може, навпаки — облуда в медіа деформує суспільну мораль? Тож Доктрина містить і такий пункт: “Достовірність, повнота та неупередженість інформації”. І навіть “недопущення правопорушень в інформаційній сфері”. Схоже, нарешті нашу владу занепокоїло, що мас-медіа використовують у найбрудніших суспільно-політичних іграшках. Волати про мораль, етику і таке інше — марно. Вочевидь, час чітко вимагати: подібний бруд повинен бути поза межами нормального інформаційного простору. Бо це **інформація для парканів!** І коли в кон-

цепції також є положення про “гармонізацію українського законодавства в інформаційній сфері з міжнародним”, то потрібно нарешті визнати: навіть у найдемократичніших державах світу нема в інформаційному просторі такої вседозволеності, як у нас.

Зокрема вже наводилися дані моніторингу, що за кількістю порнографії в Інтернеті, поширення її на ринку Україна давно вже випередила багато “найрозкутіших” суспільств Заходу. Тож це свобода слова чи свобода вседозволеності? Це нормальний інформаційний простір? Простір безпечний для людської моралі, психіки, а відтак — для держави?

Наводити лад у нашому інформаційному просторі треба паралельно із захистом його від зовнішніх впливів. На жаль, поки що доводиться констатувати: над нашим інформаційним простором розгулюють справжні протяги антиукраїнських вітрів. Можна вкотре нагадати сумну статистику співвідношення російськомовної і українськомовної преси в державі, радіоэфір заповнила

російськомовна низькопробна “попса”.

Отже, не випадково в Доктрині є й такий пункт: “Пріоритетність національної інформаційної продукції”. Тож над цією “пріоритетністю” ще працювати й працювати. Може, запозичити досвід у напівдиктаторського, як його називають, режиму Венесуели? Щойно президент цієї країни Уго Чавес без церемоній закрив 34 радіостанції. Ні, все виглядає цілком за нормами законів країни: станції “не пройшли ліцензування”. Можна, звісно, посперечатися стосовно демократичності цього кроку. А можна й прислухатися до президента Чавеса, який заявив, що ці станції не закривають, а повертають народові від їх дотеперішніх власників — “інформаційних латифундистів”. Хіба менше таких латифундистів розкошує в нашому інформаційному просторі?

До речі, щодо захисту національної інформаційної продукції, то відомий політик, лідер руху “За Україну” В’ячеслав Кириленко вже підготував законопроект про захист українського національного культурного продукту. От тільки коли ж він пройде парламентські нетрі й стане законом?

Закінчення на стор. 2

Володимир ПРОЦЕНКО, голова Севастопольського об'єднання ВУТ „Просвіта” ім. Тараса Шевченка, заслужений діяч мистецтв України

НАША ДУХОВНІСТЬ

Севастопольська парафія Української Православної Церкви Київського Патріархату за підтримки Севастопольського об'єднання ВУТ „Просвіта” ім. Тараса Шевченка разом з представниками відділень партій КУН, УРП „Собор” і „Свобода” в день молебні Московського патріарха Кирила у Володимирському соборі в Херсонесі провели Хресну Ходу до пам'ятника Св. Рівноапостольного князя Київського Володимира.

Службу Божу біля пам'ятника провів Єпископ Кримський і Сімферопольський Української Православної Церкви Київського Патріархату владика Климент.

Щороку першого тижня серпня миряни пастви УПЦКП здійснюють такі богослужіння, і приїзд місіонера з Москви, оточення підходів до Херсонеса кордонами мі-

ліції та іноземного козацтва не стали на перешкоді духовній традиції.

До мирян і владика Климента підходило безліч паломників з різних міст Автономії і просили Бла-

гословення Божого і освячення на цьому найдавнішому і святому місці зародження християнства в Україні.

Приїзд Московського патріарха в Крим обійшовся місцевим

російським громадам недешево, адже в Херсонес паломники прибули на сотнях автобусів з Керчі, Феодосії, Ялти, Сімферополя, Євпаторії та інших населених пунктів Криму.

Київська метрополія Московського православ'я для закордонного гостя — золоте дно. Тільки Володимирський собор в Херсонесі щогодини дає 3000 гривень прибутку. Кажуть, що цього разу Кирил зібрав і вивіз до Москви чималеньку суму, яка вкрай необхідна для поповнення патріаршої казни. Київська метрополія щорічно поповнює її на дві третини.

Варто задуматись, чи відпустити Московський синод зі своїх обіймів Українську Православну Церкву? Безперечно, ні! Для українських мирян потрібне прозріння: доки вони матеріально підтримуватимуть українське відділення московської церкви, доти відбуватимуться подібні приїзди високопоставлених сановників з-за кордону з повчаннями і настановами як нам жити.

НЕБЕЗПЕЧНІ ПРОТЯГИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Закінчення. Початок на стор. 1.

ПОШТОВИЙ РЕКЕТ ТРИВАЄ

Цілком в руслі інформаційної безпеки України, захисту національного медіапростору питання про ситуацію з державницькими, національними виданнями. “Слово Просвіти” не раз порушувало ці проблеми. Не кажучи вже про підтримку названих видань, зберегти б їх від нищення. Дивує, що до нищення докладає зусиль і така державна структура, як пошта. Спробуйте-но купити в кіосках “Укрпошти” “Літературну Україну”, “Слово Просвіти”, українські літературні журнали. Річ у тім, що редакції не можуть змусити поштовиків брати на продаж певну кількість накладу. Кількість встановлює пошта. І кількість занижено. Висувається відмовка: мовляв, беремо стільки, який попит. Усе це од лукавого. У поштовиків існують прийоми, як приховати українськомовні державницькі газети подалі від покупця, а натомість мало не впихати йому інші видання, відомо які. Тож цей “попит” вміло формують самі працівники пошти.

Вихід можна бачити в розширенні передплати. Але й тут поштовики відсувають державницькі видання на третій план. Мало того, наприклад на Чернігівщині, пошта, працюючи на кілька “вгодних” їм газет, бере участь у нищенні передплатного тиражу газет обласної “Просвіти” — “Сіверщини” і “Білої хати”.

Значною проблемою є постійне зростання поштових тарифів, від яких найбільше страждають небагаті українськомовні, державницькі видання. Поштовики встановлюють тарифи, орієнтуючись на фінансові можливості рекламних або кланово-олигархічних газет.

Щойно нанесено черговий удар по пресі. “Укрпошта” вже оголосила, що підвищує тарифи на послуги з оформлення й доставки читачам передплатних видань на 2010 рік у середньому на 28 відсотків. Це порівняно з нинішніми тарифами. Але здирництво в тому, що це “підвищення на підвищення”, адже тарифи збільшувалися всі останні роки: 2008 рік — на 60 відсотків, на нинішній проти попереднього — на 27 відсотків. У результаті те, за що 2007 року платили 1 гривню, на наступний рік коштуватиме 2 гривні 61 копійку. Нормально?

Триває війна з поштою вже не один рік. Тому голова Національної спілки журналістів України Ігор Лубченко та редактори кількох провідних українських газет звернулися з відкритим листом до прем'єр-міністра, де вимагають вгамувати нарешті поштовий рекет. І посилення на кризу відомства тут ні до чого. У зверненні наводиться приклад Франції, де влада, реагуючи на кризу, ухвалила рішення коштам держави кожному дорослому французові передплатити одне загальнонаціональне видання. Крім того, вдвічі збільшується державна реклама в газетах. І головне — мораторій на підвищення поштових тарифів.

Отже, Доктрину інформаційної безпеки України затверджено. Чи вгамує вона холодні вітри й протяги нашого розхристаного інформаційного простору? Будемо сподіватися.

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ

У місті Буча на Київщині спалахнула буча (даруйте за каламбур). Її спричинило звернення до Бучанської міськради ТОВ “Червоная Русь” із проханням надати земельну ділянку для будівництва навчального центру. За це засновник “Червоної Русі” Володимир Сошко обіцяє збудувати нове приміщення для Бучанської школи № 1.

Адвокатами ТОВ “Червоная Русь” виступили представник Посольства Російської Федерації, керівник представництва “Россотрудничества” Віктор Богач, народний депутат від Партії регіонів, відомий своїм українофобством, Вадим Колесніченко та колишній співробітник КДБ, а нині місцевий приватний підприємець Віктор Шилов. Річ у тім, що навчальний центр будуватиме Росія.

Міськвиконком на чолі з головою Анатолієм Федорюком виступив за надання землі. Проти виступили бучанські осередки українських патріотичних організацій і партій та багато бучанців, бо вже мають гіркий досвід: земельну ділянку надали “Київміськбуду”, який пообіцяв побудувати школу, але обіцянки не дотримав.

На 12 червня були призначені громадські слухання. Бучанські патріоти пікетували міськвиконком з прапорами і транспарантами. А потім пройшли вулицями міста до Будинку культури, де відбулися громадські слухання. Було створено комісію, яка мала підготувати рішення громадських слухань. Але після бурхливих дебатів чомусь погасло світло.

Комісія ще не встигла підготу-

ЩО РОСІЯ БУДУВАТИМЕ В БУЧІ?

вати рішення громадських слухань, а сесія Бучанської міськради вже вирішила надати ТОВ “Червоная Русь” ділянку лісопаркової зони під будівництво.

“Проти” проголосували тільки п'ятеро депутатів — голова Бучанської “Просвіти” Микола Григорусь, Світлана Остапа, Ігор Барків, Іван Лисенко й Олександр Таможній. Троє депутатів “утримались”. 19 проголосували “за”.

Мабуть, на депутатів вплинули обіцянки збудувати школу і видавати випускникам навчального закладу аж три дипломи — український, російський і західного зразка. Щодо останнього, за словами представників Росії, перемовини вже ведуться. Але що ж Росія будуватиме в Бучі? Російські

представники кажуть, що навчальний центр, швидше за все гуманітарного профілю. Можливо, там навчатимуть менеджменту, бухгалтерії тощо.

Вадим Колесніченко заявив, що підписана українсько-російська угода про те, що Україна будуватиме навчальні заклади в Росії, а Росія — в Україні. От тільки Українська держава не має на це коштів. А Росія збудує в Україні 15—20 навчальних закладів. Власне, це будуть російсько-українські навчальні заклади, бо вони підпорядковуватимуться українському законодавству.

Однак хіба можна довіряти Росії? Хіба можна довіряти Вадиму Колесніченку, який на сесії в Бучі хвалився, що їздить у Росію і від-

криває там українські школи? Та хіба це правда?

Про рівень культури цих людей свідчить хоча б той факт, що на громадських слуханнях супутниця засновника ТОВ “Червоная Русь” кинула місцевій мешканці, що хотіла виступити: “Закрой свою пасть”.

Ось думка бучанки Наталії Кухельної: “Коли землю наліво і направо роздавали народним депутатам, артистам, все було зрозуміло — відомі в державі люди хочуть мати “масточок” під Києвом, але, по-правді кажучи, ці відомі люди, маючи великі статки, могли цю землю і купити. Та коли “наша влада” вирішила надати вісім гектарів нашого лісу сусідній державі, то мене це обурило. З якого дива тут будуватимуть невідомо що (бо у версію з ВНЗ мало віриться — свої стоять без студентів) люди, які вважають українців ворогами, і чому не запитують думку громади?! Таке вже хижацьке господарювання у державі, коли найлегше продавати (не своє, а громадське), ніж дійсно створювати робочі місця і розвивати виробництво, призвели до того, що нам з вами місяця не залишиться. Тут господарюватимуть громадяни інших держав, а ми й наші діти будемо на них спини гнути за копійки. Наші прадіди відвойовували кожен метр, а ми роздаємо гектарами Батьківщину! Тому я закликаю усіх — гуртуймося, не будемо байдуками! Бо буде пізно”.

Таких бучанців багато. Чому влада не зважає на їхню думку?

Роман КУХАРЕНКО

У Малому залі Одеської державної обласної адміністрації за участю Інституту стратегічних досліджень і прогнозів трансатлантичних процесів, Одеського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта”, Одеської облдержадміністрації, Одеського регіонального комітету “Україна-НАТО”, представників МНС, Міністерства оборони України, екологічних і природоохоронних служб міста й області, науковців: хіміків, фізиків, біологів, екологів відбувся “круглий стіл” “Україна-НАТО”. Досвід співробітництва громадських організацій і державних установ країн НАТО в охороні навколишнього середовища”.

Під час зустрічі обговорювали питання, пов'язані з пошуком,

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ З НАТО

ідентифікацією, утилізацією, зберіганням, переробкою і знищенням шкідливих хімічно активних речовин і матеріалів на півдні України.

Метою “круглого стола” було об'єднання потенціалу і зусиль фахівців Одещини та використання досвіду ЄС і НАТО у вирішенні актуальних проблем, пов'язаних з негативним впливом небезпечних речовин на довкілля.

З 1997 року за активної підтримки НАТО на території колишнього СРСР діє Програма допомоги в реалізації дослідницьких проектів у розвитку науково-технічних галузей, пов'язаних з хімією і сільським господарством. Здійснюється ма-

теріально-технічна допомога лабораторіям, оснащення їх устаткуванням і навчання персоналу служб хімічного контролю.

Програма партнерства та заміни устаткування, що діє з 2000 року, з успіхом реалізується в Молдові, де фахівцями з НАТО зі зруйнованих складів було вилучено і відправлено на переробку до ФРН 3000 тонн пестицидів.

Завдяки співробітництву РФ із НАТО на розвиток цих програм російською стороною було одержано близько мільярда доларів.

— Сьогодні бракує чіткої системи, що дозволяє отримувати достовірну інформацію про стан довкілля в місті й області, — зазна-

чив доцент ОНУ ім. Мечникова Олександр Захарія. — Ті лабораторії, які сьогодні в нас є, не відповідають вимогам європейських стандартів і навіть національного стандарту, нещодавно ухваленому в Україні. Якщо, наприклад, у ході транскордонних суперечок Україна вирішить залучити третю сторону, то у будь-якому суді наші свідчення можуть бути визнані недостовірними. Співробітництво з НАТО залучить фахівців і фінанси, які дозволять активніше використовувати досвід країн Північноатлантичного договору у вирішенні екологічних проблем, активніше співпрацювати з ними в різних наукових програмах.

Олександр ШОКАЛО

ПОЕТ І ФІЛОСОФ УКРАЇНСЬКОГО ДОСВІТКУ

З нагоди 190-річчя з дня народження Пантелеймона Олександровича Куліша на його батьківщині-материзні — теперішній Сумщині — відбулися святкові заходи обласного масштабу, та набули вони всеукраїнського значення.

У Шостці, в Центральній міській бібліотеці ім. Л. Толстого, нагороджували переможців літературно-мистецького конкурсу “Творчими стежками Куліша”. Призи отримали учні 5—11 класів сільських шкіл Шосткинського району та Шосткинської дитячої школи мистецтв за оригінальні твори в номінаціях: “Поезія”, “Проза”, “Малюнок” (категорії: “Портрет П. Куліша”, “Ілюстрація до твору П. Куліша”, “Пейзаж”, “Оригінальний жанр”). Окрасою свята стали виступи учнів вокального відділення дитячої школи мистецтв та учасників народного фольклорного ансамблю “Любисток”. Твори учасників літературно-мистецького конкурсу “Творчими стежками Куліша” зібрано в однойменному альманасі, що вийшов напередодні свята. Високий рівень цього творчого заходу забезпечила О. Євтушенко, директор Централізованої бібліотечної системи міста Шостки, зі своїми колегами.

Від Шостки естафету святкування перейняв рідний Кулішів Вороніж — селище міського типу, де розміщена Центральна районна бібліотека, якій напередодні присвоєно ім'я видатного письменника. Його ім'ям названо також вулицю селища, де відкрито пам'ятник. Тут і загальноосвітня середня школа № 1 носить ім'я свого великого земляка.

А на околиці села Гукове, на місці родового хутора Кулішів, відбулися “П'яті Кулішеві читання”. В цьому велелюдному заході взяли участь гості з Києва (науковці, письменники, журналісти, художники, освітяни, представники Сумського земляцтва: В. Шендеровський, А. Цвіт, В. Довжик, О. Шокало, Л. Майба, А. Черченко, Л. Оленівська, К. Сенько, Н. Грабовська, М. Нечвоглюд, О. Баклан та ін.), представники обласного управління культури й науковці з Сум, працівники культури, вчителі, учні й просвітяни з району, мешканці довколишніх сіл. Натхненник і головний організатор цього святого дійства, як і попередніх Кулішевих читань, — міський голова

Шостки М. Нога за сприяння голови районної державної адміністрації В. Синегуба. На читаннях виступали письменники, науковці, митці, учасники художньої самодіяльності та носії місцевої співочої традиції, учні — переможці літературно-мистецького конкурсу “Творчими стежками Куліша”.

Відбулося також погашення спеціальним пам'ятним штемпелем

комітету з питань культури і духовності ВР України В. Яворівський, керівники Чернігівської ОДА і Борзнянської РДА. У мистецькій частині на вірші П. Куліша співав заслужений артист України Т. Компаніченко з гуртом “Хорея козацька”, а заслужені артисти

Експозиція меморіального музею

лем ювілейного конверта з оригінальною маркою. На завершення господарі почастували присутніх гарячим кулішем. Про масштаб цього рідного читання свідчать понад 400 порцій цієї традиційної української страви, яку приготували для частування, що вдесятеро більше ніж в попередні роки.

8 серпня на хуторі Мотронівка, що на околиці села Оленівка Борзнянського району Чернігівщини, де упокоївся прах П. Куліша й де нині його меморіальний музей-садиба, відбулась мистецька акція з нагоди 190-річчя від народження, яку організувало й провело Міністерство культури і туризму України. В офіційній частині виступили міністр культури і туризму В. Вовкун, голова

України Є. Мішук і Т. Жирко читали Кулішеву поезію. Гурти автентичного співу “Гуртоправці” та “Древо” співали автентичні пісні цього регіону Сіверщини та епічні козацькі.

Оце і все, на що спромоглась Україна, відзначаючи 190 років свого духовного подвижника, творця української національної державницької ідеології, який залишив народові титанічну духовно-інтелектуальну спадщину і ясне світло свого серця.

Щоправда, є надія, що у вересні відбудуться Всеукраїнські Кулішеві читання “Оживить живеє слово”, приурочені підготовці до 200-річчя з дня народження П. Куліша, які започаткувало торік Міністерство освіти і науки України за моєї

Учасники Кулішевих читань

приватної ініціативи та за особистої підтримки академіка М. Жулинського й Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Минулорічні Кулішеві читання у середніх і вищих навчальних закладах України виявили глибокий інтерес до духовно-інтелектуальної спадщини генія й пройшли з високою творчою ініціативою освітян.

А чому ж такі безініціативні виявились чиновні особи сьогодні? Чому на місці народження українського генія і в столиці держави не проведено всеукраїнського суспільного заходу? Дивує також, що на Сумщині не було представників Чернігівщини, а ображені не увагою до своєї ініціативи сумці відповідно не приїхали до чернігівців.

“Гей, хто на сум благородний багатий, / Сходьтесе мовчки до рідної хати”, — чується духовний поклик Пантелеймона Олександровича. На диво актуальний і через півтори сотні років, цей поклик П. Куліша підсилений епіграфом із Т. Шевченка: “Кругом неправда і неволя, / Народ замучений мовчить”.

“Народе без пуття, без чести, без поваги, / Без правди в письменях, завітах предків диких”, — на цю інвективу “До рідного народу” П. Куліш мав моральне право як сповідник високого народного ідеалу й самовідданий трудівник на ниві національного дбання.

П. Куліш справжній українець-господар брався до щоденної праці вдосвіта і вдосвіта взяв-

ся за труд загальнонаціонального значення. Тож глибинну символіку має його поетична збірка “Досвітки”, що врівень із Шевченковим “Кобзарем”. Філософія “Досвіток” явлена в “Заспіві”:

*Удосвіта встав я, темно ще надворі,
Де-не-де по хатах ясне світло сяє,
Дивуюсь, радію, у серця питаю:
“Скажи, віще серце, чи скоро світ буде?”*

В особистості П. Куліша потужно явився генетичний код і духовний тип українця-агара, який починає кожен день свого життя вдосвіта, коли з'являється на небі Ясна Зірниця — вістунка Сонця. Від Ясної Зірниці походить давньоукраїнське сакральне поняття Ясунь, що символізує природну релігію світлосповідування. Українська Ясна Зірниця зветься в санскриті зветься Уштра. Славень Уштри з Рігведи (“Гімн Ясної Зірниці”) переклала Леся Українка — “Співачка досвітих вогнів”. Від Ясної Зірниці — Уштри походить сакральне найменування країни Уштраяна, що нашою нинішньою мовою звучить Україна.

Ясна Зірниця як вістунка Сонця віщує ранок і новий день життя. Український ранок, а за ним і день, ще не настали. Ще досвіток мріє надворі. І будителем українського люду лишається безвічний дух Пантелеймона Олександровича Куліша.

КОЛИСЬ ТЕАТР ГОРІВ. А НИНІ В ТРІЩИНАХ

Спорудження перед Рівненським академічним драматичним театром підземного торговельного центру не минуло безслідно. На фасаді театру з'явилися тріщини, внаслідок чого спорудження “Метрограда” тимчасово було припинено, а театральне приміщення зачинено.

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

Як повідомив директор театру Володимир Петрів, установу відчинять тоді, коли будівельники ліквідуватимуть причини, через які з'явилися тріщини. У свою чергу начальник міського

управління капітального будівництва Олег Герман зазначає, що загрозу руйнування будівлі буде усунуто до початку театрального сезону завдяки капітальному укріпленню фундаменту.

Загалом тріщини на фасаді театру по-

чали з'являтися ще кілька років тому внаслідок просідання ґрунту, а з початком будівництва підземного торговельного центру розмір тріщин збільшився.

Від редакції:

Це фотозвінування не повинно пройти повз увагу керівництва Міністерства культури і туризму України, обласної державної адміністрації і міської влади Рівного, усіх свідомих українців. Не даймо нищити українську культуру!

ПАМ'ЯТІ ОЛЕКСИ ТИХОГО

22 серпня, напередодні Дня Незалежності, відбудеться велопробіг батьківщиною Олексі Тихого у Костянтинівському і Артемівському районах, фінішує у Дружківці.

Олекса Тихий — видатний правозахисник, один із засновників Української Гельсінкської Спілки (1976 рік), помер у таборі для політ'язнів у травні 1984-го. У листопаді 1989 року його прах було перепховано на Байковому цвинтарі в Києві.

Ініціатори велопробігу — обласне товариство ім. Олексі Тихого Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, Свято-Вознесенська церква Київського Патріархату і група велосипедистів. У травні вони вже здійснили подібний захід, подолав-

ши 200 кілометрів між Дружківкою і Харком, передавши до Харківського музею історії літератури матеріали про свого видатного земляка.

Цього разу маршрут велопробігу пов'язаний з місцями малої батьківщини Олексі: хутір Іжівка, де він народився, с. Новодмитрівка, село Миколаївка і місто Часів Яр, де він навчався у школі, с. Стінки, звідки родом його мати Марія Кіндратівна, с. Веролобівка, де працював батько Олексі, селище Олексієво-Дружківка, де він закінчував школу та працював. І місто Дружківка, де його, разом з Миколою Руденком, судили 1977 року і де зараз в Історико-художньому музеї зберігаються особисті речі Олексі Тихого, його книжки, листи.

ДЕ МАВЧИНИМ ГОЛОСОМ ТИША БРИНИТЬ

Надія ГУМЕНЮК,
письменниця,
м. Луцьк

КОЛОДЯЖНЕ

Лесина душа — в її поезії. Але щоб глибше зрозуміти, що надихало цю душу, треба їхати в Колодяжне. Саме тут Лесин дім. І, як писала вона в листі до Михайла Павлика, "... мені ніде так не добре, як вдома, робота тут найлегше робиться. Та ще ж тут і окрім писання є живе діло і милі моему серцю люди, тут не почуваю себе зайвою на світі".

Тож закономірно, що свято "Лісова пісня", яке дев'ять років тому

зюк, яка вже тридцять років є берегинею садиби Косачів.

Мабуть, не тільки дбайливо доглянута земля, але й особлива енергетика цього святого місця підтримує молодість старих дерев. Нею, цією потужною енергетикою, тут пронизане все: земля і небо, трава і квіти, світлини й безцінні меморіальні речі, щebet ластівок і звуки Лесиноного роялю у "білому будиночку" (на ньому для нас грала піаністка Валентина Скрипіна в парі зі скрипалем Михайлом Тлумаком), лампа під абажуром і невеличка сцена у "сірому будиночку"... Виходимо по одному на цю сцену. Звучать вірші, падають у м'яку тишу кімнати ширі слова. За кілька годин нас чекають багатолюдні зустрічі. А тут ми спілкуємося з Лесею, з її унікальною родиною, яка явила світу феномен світла в темряві імперської доби, створивши в маленькому поліському селі потужний центр української культури й просвітництва, патріотизму й подвижництва.

КОВЕЛЬ

Перша велелюдна зустріч учасників поетичного свята "Лісова пісня" з ковельцями біля пам'ятника Лесі Українці. Щирим словом і живими квітами вшануємо пам'ять геніальної доньки України.

Зустріч друга — в міському культурно-просвітницькому центрі. Про історію цього центру варто сказати окремо, оскільки його створення, не зовсім характерне для нашого часу з його перманентними кризами, але показове для розуміння ситуації саме в Ковелі. Кілька років тому в центрі міста тихенько занепадав старий будинок, навколо якого точилися гострі баталії. Хтось гото-

вий був приватизувати двоповерхівку такою, якою вона є, і трохи підрихтувавши, розмістити в ній свої володіння. Комусь кортіло швидше знести стару будівлю і спорудити на її місці ще один супермаркет або офіс. Але інтелігенція стала на захист історичної пам'ятки, адже тут колись була аптека, до якої навідувалися Косачі.

Місцева влада підтримала інтелігенцію, і тому після реконструкції будиночок постав, як новий. А в ньому розмістилися і аптека-музей, і культурно-просвітницький центр з великою мистецько-виставковою залом, залом для творчого спілкування, книжковою крамницею, школою шляхетних панянок.

У залі — яблуку ніде впасти. Ще до початку вечора в центрі уваги опиняються Михайло Слабошпицький та Віктор Баранов. Оскільки Михайло Федотович на Волині не вперше (кілька років поспіль він приїздить сюди розв'язувати організаційні питання конкурсу української мови імені Петра Яцика), то присутні, а особливо вчителі української мови, зустрічають його вже як свого. Віктора Баранова просять прочитати його знаменитий вірш "До українців". Написаний двадцять років тому, він став своєрідним славнем українського пробудження. Просять не тому, що забули (його тут може продекламувати кожен), а тому, що хочуть почути в авторському виконанні. Це зацікавлення засвідчує дуже важливу річ: людям потрібні і таке спілкування, і такі твори високого громадянського звучання.

На вечорі, який вела Ніна Горик, виступили учасники свята, яких вітали міський голова Сергій Кошарук та голова районної ради Микола Гайдучик. Цікаву сторінку життя Косачів, досліджену на архівних матеріалах, розкрила доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки, кандидат філології Світлана Богдан. Поетичний перегук супроводжували пісні у виконанні ліричного дуєту "Райдуга" з Ковеля (Оксана Мулярчук та Світлана Осокіна) й уродженки Ковельщини, заслуженої артистки

Мавка і Лукаш

України Світлани Мирводи, яка щороку приїжджає на свято з Києва з сином Тимофієм — скрипалем і сопілкарем.

НЕЧИМНЕ

Дорогою до Нечимного Косачі зупинилися у Біліні та Скуліні. В листі до матері 20 грудня 1911 року Леся зізнавалася, що в Колодяжному бігала самотою в місячну ніч, щоб привиділася мавка, а "... над Нечимним вона мені мріла, як ми там ночували — пам'ятаєш? — у дядька Лева Скулинського..."

Ми також зупиняємося: спочатку в Біліні — щоб помолитися у місцевій церкві й поставити свічки

за світлий спокій Лесиної душі, а тоді в Скуліні — в садибі Леоніда Лисюка. Пан Леонід не згірш дядька Лева знає свій ліс і не менше вболіває за нього, адже він — лісничий Скулинського лісництва. У Скуліні пишуться тим, що в них бувала Леся Українка, охоче переказують почуте ще від батьків: "Була тая панночка Леся вельми добрая до простих людей і любила нашого парубка скулинського".

Від Скуліна до Нечимного — чотири кілометри. Пригадую, як довго долали ми їх на початку 90-х років минулого століття. Невелика група письменників в чолі з тодішнім головою Василем Геєм та директором Волинського краєзнавчого музею Анатолій Силюк щосили штовхали музейного УАЗика, який пірнав у глибокі баюри із застоюючою водою. Через те бездоріжжя і перестали люди навідуватися до Нечимного, де колись, ще 1963 року, біля кринички, з якої пила воду Леся Українка, посадив молодого дубочка Максим Рильський. Невдовзі будиночок-лісничівка, де планували зробити музей, згорів (кажуть, там любила влаштовувати пікніки партійна номенклатура), галявина здичавіла, криничка замулилась, дерев'яний настил, прокладений до озера Нечимного, згнив...

Саме після тієї мандрівки і забили волинські письменники в усі дзвони. Згодом за сприяння ковельської влади було прокладено дорогу, упорядковано урочище Нечимне, започатковано поетичне свято "Лісова пісня", збудовано музей одного твору — безсмертної казки-феєрії Лесі Українки, в якому є постійний музейний працівник. І єдине, що залишається болочою тернинкою у серці, — озеро Нечимне, в якому вже майже нема водного плеса. Про потребу його порятунку написано багато — мабуть, на кілька томів набереться. Але допомога забарилася.

Не раз поетичне свято скроплював щедрий волинський дощ, але ніколи тут не було малолюдно. Цього ж року і сонечка вдосталь, і

Улюблені Лесині мелодії виконують Світлана Мирвода із сином Тимофієм

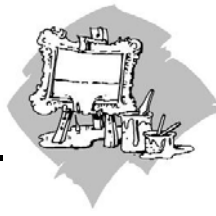
започаткувала і проводить Волинська обласна організація Національної спілки письменників України, розпочинається в Колодяжному. Цього разу до Лесиноного родинного гнізда приїхали: з Києва — лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, премій імені Лесі Українки, імені Олени Пчілки та багатьох інших відзнак Михайло Слабошпицький і голова Київської письменницької організації, головний редактор журналу "Київ", заслужений діяч мистецтв України Віктор Баранов, з Тернополя — голова обласної письменницької організації Євген Безкорвайний, з Рівного — Неоніла Диб'як, з Луцька — голова Волинської письменницької організації Ніна Горик, Олена Криштальська, Василь Простопчук та авторка цих рядків, з Бреста (Білорусь) — наші побратими по перу Алесь Поплавський та Володимир Глазов. До письменницької когорти приєдналися і гості з Чернігівщини, малої батьківщини Петра Косача, — голова обласної "Просвіти" Василь Чепурний і Микола Шкурко з Ніжина, а також голова Волинської обласної "Просвіти" Микола Кучерепа.

Колодяжне зустрічає нас тишею, настояною на пахощах квітів, у яких потопає садиба. Високі мальви "підбігли" аж до стін "білого будиночка" і зазирають у вікна. Біля "сірого будиночка" вабить джерельною водою криниця. В саду дозрівають яблука. Та найрясніше цього літа вродили старезна косачівська груша і кизил, привезений колись Лесею з Криму і посаджений у дворі.

— Скільки працюю тут, не пам'ятаю, щоб так рясно було груш і кизилу, як цього року, — каже завідувачка музею, заслужений працівник культури України Віра Ком-

Колодяжне. Фото на згадку.

НАШ ІЛЛЯ РЕПІН

165 років від дня народження великого митця

Анатолій ГАТНЕНКО

Відома сентенція: щоб краще зрозуміти душу митця, треба побувати на його батьківщині. Так, батьківщина багато важить у долі людини, тим паче творчої, у формуванні її духовного осмислення навколишнього світу. Ілля Юхимович Рєпін народився в Україні — у слобожанському містечку Чугуєві, тож не дивно, що краса рідної землі, яскраві, неповторні звичаї українців, історія краю назавжди полонили юну душу. Потім, у зрілому віці, ці враження розширилися і поглибились завдяки, зокрема, знайомству з життєвим і творчим шляхом Тараса Шевченка, спілкуванню — і то дуже близькому — з Геродотом української козаччини Дмитром Яворницьким.

Мистецтвознавці нарахували у спадщині Рєпіна близько двохсот творів, присвячених українській тематиці. Серед них такі шедеври, як знані у цілому світі портрет Тараса Шевченка, натхненний гімн волелюбству і незнищенній життєвій силі народу у знаменитій картині “Запорожці пишуть листа турецькому султану”.

Україна була завжди у сфері творчих зацікавлень великого художника. Із симпатією ставився Ілля Рєпін до творчості Тараса Шевченка. Про це збереглося багато свідчень. Ось одне з них, дуже яскраве. Коли 1908 року київська громадськість вирішила встановити в Києві пам’ятник поетові, Рєпін увійшов до журі оргкомітету, намалював за сюжетом поеми “Прометей” листівку, кошти від продажу якої мали піти на спорудження пам’ятника. До речі, сам художник працював над проектом пам’ятника, виконав навіть чотири ескізи до нього. На жаль, через різні обставини втілити ці плани в життя не вдалося.

Звичайно, для культурного світу Ілля Рєпін передусім живописець. Та не менш важливі для розуміння його як особистості свідчення, що вийшли не лише з-під пензля, а й з-під пера, зокрема, епістолярна спадщина митця.

Розквіт творчості Рєпіна випав на час, коли порядність освіченої людини, її інтелігентність визначалася ставленням до України. Наш земляк з честю витримав іспит на українськість. Не без впливу Дмитра Яворницького, порадами якого користувався під час писання картин, Ілля Юхимович з гордістю називав себе козаком, захищав пра-

во України на правдиву історію, виступав проти тих, хто намагався її спотворити і спалювати. Відомий мужній вчинок художника на захист Запорозької Січі від людей, які не здатні досягнути велич козацької республіки та її лицарів. Художник Микола Ге вбачав у козаках лише гультяїв і п’яниць. На це Ілля Юхимович обурено відповів: “Він (тобто Микола Ге. — Авт.) не розуміє і не вірить у запорожців. Він усе забув або нічого й не знає з нашої історії. Він забув, що до утвердження цього лицарського народного ордена наших братів десятками тисяч гнали в рабство і продавали, як худобу, на ринках Трапезонта, Стамбула та інших турецьких міст. Так справа тяглася довго... І ось виокремилися з цього покірного, темного, пригніченого, сірого, рутинного середовища християн сміливі голови, герої, сповнені мужності й моральної сили. “Досить”, — сказали вони туркам. — Ми оселяємося на порогах Дніпра і віднині хіба що через наші трупи ви дістанетеся до наших братів і сестер”. Згадайте, що навіть в останній свій похід до Криму Сірко вивів звідти до 6 000 полонених християн. І чому ж тепер ми відвернемося од цих героїв і обливатимемо їх брудом?”

Як відомо, велике значення для становлення людини мають юні роки. Цікаво простежити, який відгук знаходило буття рідного краю в серці молодого художника на початку його творчої діяльності.

По закінченні Петербурзької Академії мистецтв у травні 1873 року Рєпін як стипендіат Академії виїхав у творче відрядження за кордон. Побував у визначних містах Австрії, Італії, Франції, Англії. Побаченим і почутим юнак щиро й емоційно ділився в листах до старшого друга й порадника, відомого критика Володимира Стасова. Італія, хоч як це дивно, не вразила митця. З юнацькою амбіційною категоричністю пише він про італійських художників: “Глибоко сидять вони в рутині, хоч гарні майстри; втім, інакше й бути не може: Італія нині країна провінційна”. Можливо, виною такого сприйняття була ностальгія. В одному з листів Рєпін зізнається: “Вабить мене дуже Малоросія: багато там мальовничості й почуття. Та це попереду, а тепер Париж...”

Париж, на відміну від Італії, вразив художника: “Який прекрасний зараз Париж! Скрізь життя, новини, рух уперед, ефект за ефектом.

Ілля Рєпін. “Українка”

Боюсь, що я дуже звикну до Парижа, найчудовіше місто!!!”

Юний художник багато працює, перечитує улюблених авторів, серед яких, звичайно ж, співець України Микола Гоголь: “Я взявся за Гоголя і такої насолоди ще жодного разу не отримував од нього, особливо від його малоросійських речей: тут же, принагідно, і природа страшенно схожа на нашу, малоросійську. Навіть є саморобні замки, схожі на наші старовинні хутори. Все це так захопило мене, що мені страшенно захотілося в Малоросію. Та оскільки цього тепер зробити неможливо, то уявив, що я вже там, та ще й в історичні часи, і почав втішати картинками, які сам і роблю, і так захоплений ними, що сам від себе чекаю з великим інтересом кожної наступної картинки і деякими дуже задоволений, тобто вони дуже багато промовляють до мого почуття”.

Зарубіжне відрядження, враження від нього не були однозначними для митця. В одному з листів Рєпін зізнається: “Я нічого не навчився за кордоном і вважаю цей час, за винятком трьох перших місяців, втраченим для своєї діяльності як художника і як людини. Коли згадаю, то й Академія мені лише

шкодила. Перший елементарний курс я пройшов у Чугуєві на околицях, другий — на Волзі (у лісі вперше зрозумів композицію). Третій курс буде, здається, у Віолі (містечко в Нормандії, на півночі Франції. — Авт.) чи десь на Дніпрі”.

Звичайно, за кордоном художник вивчав культурне і мистецьке життя. І все побачене він порівнював із дорогим його серцю українським.

Втомившись від закордону, митець сумував за рідним краєм, душа його поривалася до любого Чугуєва. І ось восени 1876 року він повернувся додому, де знайшов душевну втіху і невимовну радість: “Я зовсім не помилюся, що поїхав сюди на зиму, лише взимку народ живе вільно всіма інтересами, міськими, політичними і сімейними. Весілля, повітові зібрання, ярмарки, базари — все це тепер поживалене, цікаве і сповнене життя. Я недавно промандрував днів із чотирма навколишніми селами. Бував на весіллях, на базарах, у повітах, на заїжджих дворах, у корчмах, трактирах і в церквах... Що це за диво, що це за краса!!! Описати цього не зможу, але чого тільки не наслухався, а головне, не надивився за цей час!!! Це був чарівний сон... Та й сам Чугуєв — це чистий скарб! Не знаєш, на чому зупинитися. Але які оригінальні пейзажі тепер...”

Ось звідки захоплення митця принадами рідного краю, красою українських народних звичаїв, що яскраво втілювалися в його творах. Не можна без хвилювання читати сповнені високих почуттів спостереження митця: “Лише малоросіянки та парижанки вмють одягатися зі смаком. Ви не повірите, як чарівно одягаються дівчата, парубки теж гарно; це справді народний, зручний і граційний костюм, незважаючи на величезні чоботища. А які дукати, намиста! Головні пов’язки, квіти! А які обличчя!!! А яка мова!!! Просто зачарування, зачарування!!!”

Так виявляла себе українська душа молодого Рєпіна, якому судилося стати великим майстром пензля. І нам приємно усвідомлювати, що тема України, його рідної землі, сприяла його утвердженню на Олімпі слави. Тож можемо з повним правом сказати: він наш, великий митець і громадянин Ілля Юхимович Рєпін.

І. Рєпін. “Українська хата”

людей приїхало стільки, що простора галявина не могла всіх вмістити, тож білили волинські вишиванки по всьому лісовому урочищу. Вперше, окрім учасників свята та ковальців і лучан, прибули шанувальники Лесино слова з багатьох куточків області, навіть з віддалених поліських районів. У зеленому храмі лісу по-особливому сприймалися і старовинні вишивані рушники, і вироби народних майстрів — з соломки, бісеру, різьби по дереву.

Разом з ведучими — головою Волинської організації НСПУ Ніною Горик та очільником Ковельського районного відділу культури Андрієм Мигулею — святове дійство в Нечимному благословили заступник голови Волинської облдержадміністрації Святослав Кравчук, голова Ковельської райдержадміністрації Валентин Скуба та проректор Волинського національного університету імені Лесі Українки Ірина Констанкевич. Пані Ірина зачитала вітальний лист від Миколи Жулинського. Офіційними за статусом, але абсолютно неофіційними за суттю були виступи міських голів Луцька та Ковеля — Богдана Шиви та Сергія Кошарука.

Мудре, виважене й емоційне слово Михайла Слабошпицького про шляхетність Лесі Українки, яка в страшній ситуації, коли українці не мали своєї держави, стала великою українською поетесою, жила й творила для свого народу, що через низьку культуру і загнаність у кошару Російської імперії, навіть не усвідомлював, ким є для нього Леся Українка. А ще Михайло Федотович говорив про місце і роль того, кому Богом дароване Слово, про місію українського письменника — бути вождем свого народу, коли в нього бракує справжніх вождів.

— Ми сильна, могутня, добротворча нація, — зазначив Віктор Баранов. — У нас є високі постаті — Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Ліна Костенко. Але нам у поведирі набиваються люди, які думають, що вони кудись ведуть. Треба йти за нашими геніями — читати їх, прислухатися до них. Бо Україна розбудовується не в політичних штабах, а тут, де ми стоїмо, де ми творимо.

На імпровізованій сцені в Нечимному виступили поети Неоніла Диб’як, Євген Безкоровайний, Алесь Поплавський, Надія Гумєнюк, Олена Криштальська, Валентина Штинько, Василь Простопчук. Поезії Лесі Українки прочитали заслужена артистка України Галина Кажан, Любов Шульгач та її маленька небога Алінка. Зі своїми віршами дебютували також юні переможці обласного поетичного конкурсу Юля Закутня, Оля Кава, Ніна Радченко та Сергій Слабкевич, які отримали дипломи обласного управління освіти і подарунки від обласної письменницької організації.

Сцени з вистави “Лісова пісня” Волинського академічного музично-драматичного театру показали Людмила Савош (Мавка) та Сергій Єрмакович (Лукаш). Неповторного колориту святу надали автентичні фольклорні гурти з Білина, Скулина, Колодниць, Тойкута. Співали також Андрій Мигуля, Ганнуся Сліпчук, Світлана Мирвода, грав на сопілці Тимофій Мирвода. Завершальним акордом став вірш про Нечимне. Його прочитала Ніна Горик, а написала поетеса з Вінниці Тетяна Яковенко, яка була учасницею тогорічного свята “Лісова пісня”. Таких відгуків чимало. Ці місця на Ковельщині, освячені присутністю Лесі Українки, ця лісова тиша, в якій розлита сама душа поезії і в якій, здається, ось-ось забринить голос Мавки, надихають на творчість і спонукають до осмислення сенсу життя та власної дороги у ньому.

Людмила БОНДАРЧУК,
кандидат педагогічних наук,
лауреатка Огінківської премії,
м. Житомир

"Буде жити
Наше слово, буде!" —
Чи живе ж воно у тебе,
Безталанний люде?

П. Куліш

— Мужчина, покажіть! — здригаюся від агресивної інтонації кондукторки в напівтемному вечірньому тролейбусі. Якийсь непомітний рух перейняв пасажирів, і під загальний вибух сміху войовничка кондукторка голосно обурюється:

— Мужчина, ви їдете від самого танка (народна назва площі Перемоги, де встановлено танк на честь визволителів. — Авт.) і не показуєте!..

... Мужчина, дівочка, жінчина, реб'ята, громадяночка, ізвіняюся, баришня, мадам, здрасте і подібні "перли" є темними штрихами культури наших сучасників. До цього ще додаймо слески лексикки, що звучить із уст ділових людей, навіть журналістів, "вкрапляється" у тексти літературно-художніх творів, документів, як: *вище-нижчестоящі органи влади, я рахую (тобто вважаю), пару слів, слідуючий, міроприємство, півтори року, власть імушций, да-ний час, 20 гривнів, давайте об'єднуватися, вуз, учбовий процес, люба тема, бувший, прийняти міри, малоімушці, у самий найближчий час...* Викинулися на гребінь тих лексичних сплесків і такі дивні витвори (для зв'язку слів у реченні та заповнення пауз) *кароче, давай, прікінь, ульот, соображаєш, тіпа...*

Переступивши поріг університету, людина може й не зрозуміти мову, почуту з уст студентів:

— Коли ти останній раз хавав?
— Лібо 50 гривнів, лібо я не їду!
— Степуху дають?
— Ой, препод їде!
— Зара перерив до одинадцяти, усьок?

Звикаємо до вуличної мови підлітків. Якщо голосні вигуки, вульгаризми і навіть — прости, Боже! — матюки можна зарахувати до сфери мови.

А ще сучасний штрих — пляшка, цигарка — ось і готовий образ юного громадянства, як прагнув називати учнівську та студентську молодь Іван Огієнко. Враження загальної розв'язності — не розривачення, а саме розв'язності, всездозволеності, всеможливості.

...У гірких, але не в розпачливих роздумах про долю рідної мови вирішила поспілкуватися з першокурсниками фізико-математичного факультету, звернувшись до традиційного методу анкетування.

Перше запитання звучало так: "Чи уявляєте Ви спеціаліста (будь-якого профілю) без мовного запасу?" Всі студенти відповіли одностайно:

— Ні, не уявляю. Усі повинні добре володіти мовою.

Дехто розвинув відповідь: "Треба мати відповідний запас лексикки, мати розвинене чуття слова та навички користування словником".

Радію: моя наука була немарною!
Наступні питання складніші:

СЛОВО РІДНОЇ МОВИ: ПОГЛЯД КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОСТІ

— Чому наше мовлення (мова) таке засмічене?

— Чи прагнете Ви протистояти ненормативній лексикі?

Відповіді, хоча інколи й поверхові, були аргументовані, деякі просто несподівані.

Причини вживання суржиків, ненормативної лексикки студенти узагальнювали таким чином: "тривала русифікація, масове зросійщення", "суржикові сім'ї"; "засмічене загальне мовне середовище"; "засмічений двомовністю телевізійний простір — це роздвоєне сприймання, розщеплює, асимілюючи одне й друге"; "загалом низька мовна свідомість, низька культура мислення"; "обмежений лексичний запас"; "усі зусилля нівелює вулиця, мусиш бути таким, як усі"; "загальна суспільна криза, повна байдужість і до мовних проблем"; "какая різниця, на каком языкє говоришь?" "мода на ненормативні слова"; "від невідч стаю агресивним, вживаю матюк, стає легше"; (О, свята простота!) "матюк — це шкідлива звичка, як алкоголь, наркотик, нікотин"; "книжки перестали читати, замість них — гральні автомати, Інтернет".

Навіть ці пунктирно окреслені штрихи сучасної української розмовної мови дозволяють дійти висновку: між літературною (нормативною) лексикою та розмовною — відстань не тільки не зменшилася, як мало статися у нормальних умовах культурного розвитку суспільства, а навіть збільшилася за останні десятиліття. У цьому переконуює і "живе" мовлення офіційних осіб — депутатів усіх рівнів, журналістів, чиновників, авторів, що їх треба обов'язково редагувати. Забуваємо, що стиль — це спосіб мислення, і коли думка "мертва", то що редагувати? Звернімося до міркувань І. Огієнка (1934 р., стаття "Як писати до широких мас"): "Українська мова в своїй основі — це мова простого і ясного думання без зайвої метафоричності. Простота думання, називання речей їх власними іменами — це питома ознака нашої живої мови... Ясно писатиме тільки той, хто думає по-українському". Вчений у цьому зв'язку іронічно висловлюється про поділ, стилів, як забобон, бо "немає таких стилів — існує тільки стиль простий, ясний і стиль темний, запутаний".

Як найгіршу хворобу нашої інтелігенції визначає "чужі способи думання", "чужі стерті вирази". Сам він прагнув писати стилем, властивим українському народному мисленню. Може, тому його праці — чи це монографія, чи коротка стаття, чи підручник — знаходять всеохопний живий відгук у серці кожного, хто перегорне бодай одну-дві сторінки цих праць?

Як не згадати мовознавця і мовотворця Бориса Тена, думки якого так співзвучні висновкам ученого:

*Не дуже на вигадливість багаті,
Ми мук народження не хочем мати
І переживуєм, як автомати,
Не раз уже промовлені слова.*

Кажуть, стиль починається там, де є можливість вибору, де є власна думка. Вчитаймося у роздуми Олеся Гончара: "Мабуть, тільки значна особистість може дозволити собі розмовляти з людьми своїм природним голосом — голосом правди, пристрасті, чистої непідробленої любові".

Отже, мовлення — це, насамперед, — мислення. Що багатша думка, — то багатша мова, — так коротко і глибоко, як справжній мислитель, висловився поет Максим Рильський.

А що може стати поштовхом для думки?

Найперше, багатий мовний запас, про що зазначили в анкетах майбутні фізики й математики. Мовний запас — це лексика, фразеологія, мовно-естетичне чуття слова, це, насмілюсь додати, здатність, природна потреба користуватися словником та читати літературно-художній текст, так само — вслухатися в живу, розмовну, не зіпсовану офіційною мовною освітою мову.

Чи ж можна вивчити мову з граматики?

Не зі шкільних граматики опанували мову Іван Котляревський, Тарас Шевченко, Марко

Вовчок, Леся Українка, Панас Мирний, Михайло Коцюбинський, Іван Нечуй-Левицький... Та творчість кожного з них стала справжнім джерелом розкішної, багатой мови. Відомо, що Леся Українка "своїм університетом" вважала спілкування з любим дядьком, професором Софійського університету Михайлом Драгомановим. Однак і творчість самої Лесі Українки, скарби її епістолярної спадщини мали б стати для української дитини унікальною школою мовної та літературної освіти, школою великої гуманітарної освіти, основою формування міцного мовно-національного характеру.

Німецьке прислів'я каже: "Граматику вчать з мови, а не мову з граматики".

Звернімо погляди на навчальні програми та підручники з української мови, простежимо шляхи оволодіння словом. Звичайно, лексичне збагачення відбувається спонтанно — від спілкування з кожним підручником, з кожним предметом, з учителями, в учнівському середовищі тощо. Та найперше — це сама природа рідної мови, що є не тільки кодовою (знаковою) системою (чи механізмом) спілкування, але й національною формою мислення, оформлення думок. Чи ж можна вивчити мову з граматики, у яких на розділ "Лексикологія" відведено менше 20 годин, у яких на розділ "Фразеологія" відведено зовсім небагато, у яких скромно представлений синтаксис (у термінології І. Огієнка, — складня).

З яких джерел має дитина почерпнути слово, що є своєрідною цеглинкою до тієї споруди, яким уявляється мовлення (текст)? Чим більше тих цеглинок (слів) у запасі, тим просторішою є будівля (текст).

Природний спосіб мислення віддзеркалений у народній фразеології (а в підручнику її обмаль!)

Навіть дбайливо укладені підручники з мови (таких чимало) добре було б "підкріпити" поважною хрестоматією — збірником уснопотичних і літературно-художніх текстів, де справді пульсує слово у неповторній фонетичній окрасі, морфологічній одежі (формі), у стилістичному розмаїтті. Усну народну творчість І. Франко розглядав як пропедевтику багатьох шкільних курсів і, найперше, — мови. Час вже укласти як допоміжну для вивчення мови книжку, у якій на кожній сторінці — виписане прислів'я, а до тексту прислів'я — кольоровий або чорно-білий промовистий малюнок. Окрім нього, на цій сторінці — ще невеличкий віршик або оповідання, притча. Уявляю, як ця книжечка вплинула б на дитячу думку, якою популярною була б у середовищі учнів, як легко було б складати на її основі творчі роботи.

Тим часом написання творчої роботи лишається проблемою і для учня, і для учителя. Не заглиблюючись у природу терміну, механічно засвоюємо правила, як, до слова, і мовний етикет, що є надзвичайно важливою сферою мови, загальної етики, психології кожного з нас. "Механічно", заучено звучать: *вибачаюсь! спасібо! здрасте!* Ще прикріше чути: *Деніска, Нікіта, Максїмка, Даша, Артьомка...* Десь поділилися споконвічні Василько, Іванко, Грицько, Сашко, Володько, Степанко, Петрик, Наталка, Софійка. А це важлива частина лексичного складу нашої мови!

Назви пташок, рослин, квіток хоча б свого краю дитина не засвоює змалку, й не дивно, що, навіть навчаючись в університеті, насилу пише під диктовку текст, де сумнів викликають петрів батіг, татарське зілля, коров'як, топольчик вероніка, мати-й-мачуха, чар-зілля та десятки інших. Чи ж дивно, що й вчителька обурювалася: — "І що ви там їм в університеті диктуєте, що дитина не може написати? А вона відмінниця!"

Нерідко працівники установ (під час курсів), до речі, колишні відмінники, чинять спротив старим словам, що повертаються: — Що це за *потяг? слухавка?* Таких раніше не було! Не дивуємось, що окремі випускники шкіль легко входять у вуличномовне середовище, "збагачують" його власними мовними "перлами".

З цим явищем боролися найкращі представники нашої культури. Агатагел Крим-

ський, який знав десятки мов, з прикрістю називав усяке перекручення слова каліченням нашої мови, вимагав вилучення невласних слів, як "ізящний", "превосходительство". Мовними "дивоглядами" називав невідалі слова професор-славист І. Огієнко, гарне слово порівнював з волошкою у житі, а погане, перекручене — з "кукілем". Байдужість до мовної культури в українському суспільстві у 70-80-х рр. викликала занепокоєння в Бориса Тена. "Мовними кастратами" називав він офіційні новотвори "Ровенщина", "ровенчани", "дубнівський", або такі нововформи, як "до міста Київ" та інші. Траплялося, складав "усміхнені" епіграми, почувши якусь невдалу кальку. Одна з цих епіграм запам'яталася:

*В мене думка є така
(Може, навіть заповіт):
Як не йде напевняка,
То робіть наоборіт!*

Як справжній громадянин-патріот забив тривогу українській Учителю Василь Сухомлинський у 70-і роки, у часи тотального розгортання зросійщення української дитини. "За партами сидить народ!" — цей клич сколихнув українське учительство. У статті "Слово рідної мови" Василь Сухомлинський доводив, що суржик — це не просто спотворене слово, за ним таке саме спотворене мислення. А що ж вони (учні) передадуть у спадок своїм дітям?

"Позбавити народ мови його — підірвати в ньому почуття гідності. Недорікуватим мусить почувати себе вживач суржиків, отже, — неповноцінним... Ми не є і не повинні стати народом суржикової мови, мертво-декоративною... Маємо витворену протягом років мову дивовижно багату, одну з найбагатших у світі, барвисту, запашну, розмаїту, здатну активно жити й розвиватися, придатну для найскладнішої наукової творчості. Злочинно було б занедбати таке неоціненне духовне добро", — такі застережливі думки доносять "Щоденникові записи" Олеся Гончара. Нашу мову він порівнював з великим, красивим, але дуже "зраненим" тілом. Тривогу перейняли й рядки Ліни Костенко:

*Які слова страхотливі — дволикість,
Дворушництво, двозначність,
дводушність!
Двомовність — як роздвоєне жало.
Віки духовної руйнації.
Змія вжалила серце нації.*

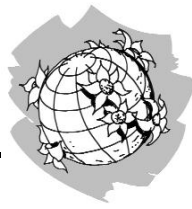
Можна надати мовознавчої кваліфікації нинішній засміченості мови, можна навіть укласти спеціальний словник чи дійти висновку про можливе визнання суржиків як самостійної (третьої) мови. Але чи не відкидає це національну мову як духовну святиню?

А що ж методика?

Звернімо погляди на методику, на новітні технології. Методика — наука вторинна, спрямована на донесення матеріалу, закладеного за навчальними програмами, у підручнику. Розвиваючись, сьогоднішня методична думка ряєніє термінами, переважно — іншомовного кореня, і не відразу, і не кожен учитель зможе в них зорієнтуватися, а на кафедрах обговорюють: що є *компетентність*, а що *компетентність* і що — *ділова комунікація*...

Проспекція, дискурс, соціологізація, емоційно-прагматичний аспект, комунікативна діяльність, чинник реалізації самопізнання-самоствердження, особистісно зорієнтоване навчання, мовне портфоліо, мовленнєва діяльність і мовленнєве спілкування, креативні особистісно зорієнтовані технології (на уроках рідної мови), мовленнєво-комунікативні навички, комунікативні стратегії підручника (з рідної мови), концепт, комунікативні та соціокультурна компетенції учнів, проектна технологія (на уроках мови), комунікативна іншомовна компетенція особистості... Словом, "прогрес іде вперед"... Та закривається настирлива думка: а чи не розминається методика з реальним станом української мови у сучасному суспільстві?

Далі буде.

ГЛИБОКО УКОРІНЕНА НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ

— Галино Петрівно, як Ви потрапили до Пекінського університету?

— В університеті іноземних мов у Шанхаї два роки існує кафедра української мови. В Пекінському університеті вирішили також запровадити вивчення української мови. Тож я отримала запрошення з Пекінського університету і міністерства освіти Китаю. Розуміла, що це чужа земля, інші люди, інший світ. Мене це не злякало, бо дочка вісім років жила у Шанхаї, то я іноді влітку бувала там. І от минулий навчальний рік провела в Пекінському університеті. Відкрила для себе багато нового.

У Китаї живе близько 100 національних меншин. Вони всі різні за звичаями, традиціями. Там близько 30 провінцій, кожна має свою специфіку.

— Що найбільше вразило?

Китайці — великі патріоти. Коли з ними спілкуєшся, постійно звучить фраза: наша країна, наша держава, наш університет. З перших днів зрозуміла, наскільки глибоко в них укорінено почуття національної свідомості й національної гордості. Постійно маю думати, що сказати, кому і як, щоб не виникло непорозуміння. На батьківщині, зайняті вирішенням дрібних проблем, мало замислюємося над цим. Далеко від дому зовсім по-іншому сприймаєш такі речі. Тут я не просто Галина Петрівна, а представник України. Весь рік жила думкою: “Нам би мати таке почуття національної гордості за свою землю, за свій народ, традиції, мову”.

— Ви викладали в Київському національному аграрному університеті. Можете порівняти навчальний процес, наших і тамтешніх студентів?

Пекінський університет — один із найдавніших у Китаї. Торік йому виповнилося 110 років, як, до речі, й моєму аграрному. Студенти Пекінського університету дуже горді тим, що тут навчаються. Вступити сюди дуже важко. Їхня система освіти і правила вступу відрізняються від наших.

За 110 років існування університету тут вперше викладають українську мову, щоправда, факультативно. Китайці зацікавилися українською. На перших заняттях було стільки людей, що аудиторія на 80 місць не могла вмістити всіх охочих. Оскільки це факультативні заняття, то прийшли і викладачі, й аспіранти, і студенти з інших факультетів. Про Україну в Китаї майже нічого не знали, вона для бага-

Нещодавно просвітяни села Гореничі на Київщині зустрілися з односельчанкою Галиною Биковою, випускницею Дніпропетровського державного університету, кандидатом філологічних наук, авторкою багатьох наукових праць з україністики та навчального посібника для студентів ВНЗ “Українська мова та культура ділового спілкування”, дослідницею творчості Володимира Самійленка та Агатангела Кримського. Нині вона проводить факультативні заняття з української мови в Пекінському університеті. Ось фрагменти розмови з Галиною Биковою.

тхю залишається у складі Росії, а тут дуже люблять Росію і все, що з нею пов’язано. Відносини України й Росії їх дуже непокоять. Мене нерідко запитували, в чому полягає конфлікт у газовій сфері тощо.

Усі студенти, навіть пекінці, живуть у гуртожитку. Заняття починаються о 8-й ранку і закінчуються о 22-й. Студенти “гризуть граніт науки” ледве не в прямому розумінні цього слова. Не могу передати свої почуття, коли це все побачила. Даю півсторінки нового тексту, потім сторінку, дві, три, чотири — все старанно вчать, без заперечень. У гуртожитку живуть по троє-чотири в кімнаті, у кожній є комп’ютер, Інтернет.

У Києві я жартувала: “Нас тут довели до такого стану, що викладач боїться сесії більше за студентів”. Завжди хтось був невдоволений, хоч я студентам завжди казала: “Ви в мене найкращі. Але щоб заробити 95 балів, маєте працювати”. Усі хотіли мати найбільше балів, але працював далеко не кожний. У нас, коли закінчився екзамен, чекали на результати. А тут виходжу після іспиту, щоб запросити групу, а там немає нікого. Пояснюють, що всі побігли складати наступні іспити. Результати побачать в Інтернеті. Не було незадоволених, ніхто за мною не ходив з проханнями — це свідчить про довіру і повагу до викладачів.

Китайську мову, звісно, ще досконало не вивчила. Не так просто. Але дещо вже розумію. На першому курсі зі студентами, які вивчають іноземні мови, працюють китайці, наприклад, російської навчають китайською. А до мене вже приходять ті, хто розуміє російську мову. Нині пишу підручник з

української мови для іноземців. Намагаюся давати студентам творчі завдання, бо вони нерідко запитували, в чому полягає “запрограмовані”. Навчаю, що не треба заціклюватися на якомусь слові. Якщо забув, треба мати в запасі інші слова, грати ними, як жонглер м’ячиками. Іноді даю словниковий диктант. Що вони спочатку писали! Такого навмисно не придумаєш! А вже наприкінці другого семестру справи були значно кращі.

— Ви організували в університеті літературно-мистецький

Велика Китайська стіна

із зображенням Шевченківських місць.

Шевченко в Китаї як особистість і поет відомий з 1926 року, тоді вперше вийшли переклади його творів. Один аспірант подарував мені “Кобзар” китайською мовою, чим я дуже пишаюся.

На вечорі було багато поважних людей, зокрема професор Лі, який, коли їхала додому, наказав мені: “Галино Петрівно, без матеріалів про Гоголя не приїжджайте!” У листопаді вони проведуть наукову конференцію, присвячену Миколі Гоголю.

— Яке місце займають у місцевого населення книжки, книжкова справа?

— Книговидавництво в них поставлено так, що просто дивуєшся, як чітко все організовано. Якщо маєш щось написане, набране, — здавай і не хвилюйся — буде надруковано. У нас потрібно кілька рецензій, є інші проблеми. Коли я в Києві видавала підручник з української мови для студентів, було стільки мороки!

У центрі Пекіна є восьмиповерховий книжковий магазин. Коли я вперше це побачила, була вражена. Де в нас у Києві знайдеш таку книгарню? У нас книжки витісняють з престижних будівель, це просто катастрофа.

— А як китайці ставляться до свого здоров’я?

— Цьому в них можна повчитися. Там люди живуть до ста років. Наприклад, профспілка нашого

інституту організувала поїздку в гори. Наймолодшому пенсіонерів, який ішов з нами, було 78 років. Мені було важкувато, а він навіть не захекався. Вони рухомі, активні. Біля кожного будинку тренажери. Ніколи не бачила вільного спортивного снаряда: ні вранці, ні опівдні, ні ввечері.

Грають у бадмінтон, настільний теніс, їздять на велосипедах. Біля старих корпусів стоянки, де велосипеди припинають, а біля нових — паркінги під корпусами, як для автомобілів.

Немає дня, щоб у нашому деканаті не було когось із викладачів-пенсіонерів. Вони пишуть статті, готуються до конференцій тощо. Пенсіонерів поважають, запрошують на всі заходи. Велику увагу китайці приділяють харчуванню. Дехто найважливішим елементом культури вважає китайську кухню. Качка по-пекінськи — шедевр, без якого не обходиться жодна зустріч. Є дуже смачні китайські страви. Наприклад, я їла корінь лотоса.

І ще — вони постійно співають. Через кілька місяців уїймала себе на тому, що вранці біжу на роботу й також щось мугикаю.

Не всі живуть заможнo, але за весь час я від жодного китайця не почула, що він погано живе. Вони звикли задовольнятися тим, що мають.

Але не все так просто. Китайці — народ складний. У них ніколи достеменно не дізнаєшся, про що вони думають. Ніколи не знаєш до останнього моменту, що на тебе чекає, як розв’яжеться та чи інша ситуація. Мабуть, треба мати це на увазі і спокійно реагувати на несподіванки.

І ще — у них ніхто не бере хабарів. Не прийнято. Якби в нас так!

Спілкувалася **Надія КИР’ЯН**

На екскурсії в парку Бейхай з аспіранткою

вечір, присвячений 195-річчю з дня народження Тараса Шевченка. Як це було?

— Мене зворушило керівництво факультету, студенти, коли я завела розмову про цей вечір, пояснила, що для нас Шевченко має таке саме значення, як для них Конфуцій чи Лу Сюнь. Через два дні завідувачка кафедри російської літератури показала, за її словами, “невеликий план” вечора — шість аркушів паперу формату А 4, списаних дрібним почерком. Китайці все роблять ґрунтовно. Видали красиві буклети, записали свято на відео.

Зі словом про Шевченка виступив проректор з міжнародних відносин Чжан Гою, студенти, які вивчають українську мову, працівники посольства України. Актова зала була переповнена. Були присутні українські студенти з інших ВНЗ, які вивчають китайську мову. На сцені — портрет Шевченка, прапори України й Китаю. Текст читали українською з перекладом китайською. На двох великих екранах демонстрували картини, офорти Шевченка, потім мультфільм “Тополя”. Надзвичайний та Повноважний Посол України в КНР Сергій Камішев подарував Чжан Гою таріль

З українськими студентами, які навчаються в університетах Пекіна

Бібліотека Пекінського університету

Олександр ШОКАЛО

“...Все прах земний, тільки діло і слово наше праведне останеться навки”, — писав Пантелеймон Куліш своєму одноліткові й землякові Григорію Галагану. Григорій Павлович цілим життям своїм стверджував цю істину, тому й зажив слави добродійного громадянина. На нього, останнього по чоловічій лінії зі старовинного козацько-старшинського роду Галаганів, ліг тягар спокути за несправедне діло предка-засновника й відповідальність за честь усього роду.

Засновник роду Гнат Галаган командував Компанійським полком у війську гетьмана Івана Мазепи, а 1708 р., коли Мазепа присягнув Карлові XII, перейшов до Петра I. Після Полтавської трагедії допоміг царському полковникові П. Яковлеву захопити й знищити Стару (Чортотмицьку) Січ, закликаючи козаків скласти зброю й присягаючись на хресті помилувати їх. Московити закатували тоді близько 300 старшин і козаків, які повірили Галагану й здалися. За це Г. Галаган отримав від Петра I шаблю й посаду полковника чигиринського (1709—1714), а потім прилуцького (1714—1736), де відзначався жорстоким ставленням до людей. Мав він великі земельні маєтності, значну частину яких на Чернігівщині й Полтавщині успадкував останній з роду — Григорій.

Григорій Павлович Галаган народився 3 (15 за новим стилем) серпня 1819 р. в родовому селі Сокиринці, яке належало Галаганам за гетьманським універсалом з 1716 р. Отримавши добре родинне виховання, Григорій закінчив юридичний факультет Петербурзького університету. 1844 р. став на державну службу на посаді губернського секретаря; 1848—1851 — Борзнянський повітовий предводитель дворянства; 1851—1854 — совісний суддя Чернігівської губернії; 1858—1859 — член Комітету з улаштування та поліпшення побуту селян; 1859—1861 — експерт підготовчої та редакційної комісії із селянської реформи; 1871—1881 — Прилуцький повітовий предводитель дворянства; 1873—1875 — перший голова Південно-Західного відділу імператорського Російського географічного товариства в Києві. З 1882 р. до кінця життя Г. Галаган — член Державної ради при департаменті законів Російської імперії, де відстоював інтереси українських селян. За свою діяльність Г. П. Галаган удостоєний ордена Білого Орла та Св. Володимира II ступеня.

У Сокиринцях, у родовій садибі, яку збудував 1829 р. батько Павло Григорович, Григорій створив центр українського культурно-господарського руху. Г. Галаган перший ініціював перед імператорами Мико-

ДОБРОЧИННИЙ ГРОМАДЯНИН

До 190-річчя від дня народження Григорія Галагана

Григорій Галаган був відомий на всю Російську імперію як заможний господар-землевласник, меценат, український громадський і культурно-освітній діяч, основоположник кооперативного руху в Україні. Г. Галаган мав дружні стосунки з Т. Шевченком, П. Кулішем, М. Максимовичем, В. Антоновичем, М. Драгомановим, М. Лисенком та іншими “громадівцями”, братами Жемчужниковими, опікувався своїм односельцем, видатним бандуристом Остапом Вересаєм...

Сокиринська садиба Галаганів.

На передньому плані — пам'ятник Остапові Вересаєві. 1980-ті рр.

Павлусь Галаган (1853—1869)

лою I та Олександром II звільнення селян із кріпацтва з земельними наділами й самовіддано працював над підготовкою й проведенням селянської реформи. Для забезпечення селянського землеволодіння від лихварства започаткував об'єднання селян на засадах кооперації: після проголошення реформи Г. Галаган заснував у рідному селі Сокиринцях перше в Україні Ощадно-позикове товариство (народний кооперативний банк). “Бажаючи щастя народові” й намагаючись прими-

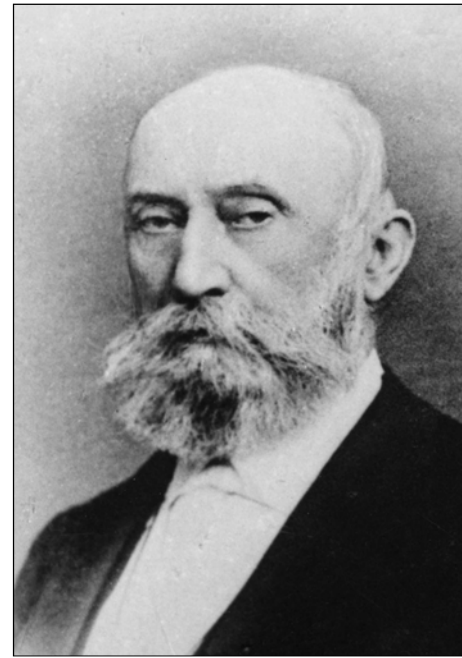
рити розділені за попередні століття його верстви, Григорій Галаган кілька разів скликав сокиринських селян на раду (віче), сам виробив статут Товариства, домігся затвердження його в Петербурзі та вніс в основний фонд 3 000 рублів, а також надав Товариству будинок. Керівними органами Товариства були загальні збори членів, управа й наглядова рада, головою і доволітнім опікуном-куратором якої був Григорій Галаган.

Сокиринське Ощадно-позикове товариство було найпотужнішим не тільки в Полтавській губернії, а й на всьому Лівобережжі: його власний пайовий капітал становив на початок XX століття понад 130 тисяч рублів, а касовий оборот — близько мільйона рублів. Основний фонд і пайовий капітал опроцентовувалися, а відсотки йшли на утримання шпиталю, притулку для старих, купівлю протипожежного знаряддя, на організацію навчання ремесел у школі та інші потреби мешканців Сокиринців. Товариство виплачувало такі річні відсотки: за термінові вклади — 6%, за безтермінові — 4%, від позики брало 9%.

Сокиринське Ощадно-позикове товариство проіснувало майже 60 років (з 1871 р. аж до більшовицької колективізації). Досвід наших мудрих селян показав, що кооперативна організація кредиту й сільськогосподарського виробництва — надійна основа для розвитку аграрної культури, моральності народу, духовно-інтелектуальної й економічної сили України. Саме це зараз найпотрібніше для порятунку українського села.

Багато сил і коштів Г. Галаган вклав у розвиток народної освіти. За його ініціативи й матеріальної допомоги відкрито Прилуцьку чоловічу (1874), а згодом і жіночу гімназію, ремісничі училища в Ічнянському й Прилуцькому повітах, кілька народних шкіл. За власні кошти збудував Сокиринське народне училище та школи у своїх економіях, а в родовій садибі в селі Дігтярі створив ремісниче училище і ткацьку школу, на основі якої Прилуцьке повітове земство згодом заснувало майстерню художнього ткацтва. За радянських часів вона розрослась у фабрику, хоч у народі, за старою пам'яттю, її далі називали “земством”.

Після смерті шістнадцятирічного єдиного сина Павлуса (1869), Г. Га-

Григорій Павлович Галаган. 1880-ті рр.

лаган заснував 1871 року в Києві приватний навчальний заклад — славнозвісну Колегію Павла Галагана (нині в приміщенні колишньої Колегії, на вул. Б. Хмельницького, 11 — Національний музей літератури України). На утримання Колегії він віддав 11,5 тисяч десятин землі в Полтавській і Чернігівській губерніях загальною вартістю 275 тисяч рублів (витратив на утримання закладу понад мільйон рублів), перевіз із Сокиринців велику бібліотеку (понад 11 тисяч томів) і багатий родовий архів, на викладацьку роботу запросив визначних учених, педагогів, митців.

До Колегії приїздив працювати в бібліотеці й над архівом І. Франко й у тухешній церкві вінчався з О. Хоружинською. Колегія стала одним із провідних навчальних закладів у цій Російській імперії. Там навчалися й проживали 70 здібних дітей, які не мали можливості платити за навчання, з усіх українських етнічних земель, що були тоді в межах різних держав. Багато випускників Колегії стали видатними вченими, літераторами, медиками, правниками.

Григорій Галаган дбав про збереження й розвиток української народної культури, зокрема, звичаїв, архітектури, пісенного мистецтва, театру. Видав у Києві збірник “П'ятдесяті українських народних пісень “Южнорусские песни с голосами” (1857), упорядкований його родичем, видатним істориком і музикознавцем Миколою Маркевичем, а також власну працю “Описа-

ние малорусских вертепных драм с приложением нот” (1862), створену на основі сокиринської колекції вертепів; збудував у селі Лебединці (неподалік Сокиринців) гостьовий будинок у стародавньому українському стилі (зруйнований під час громадянської війни).

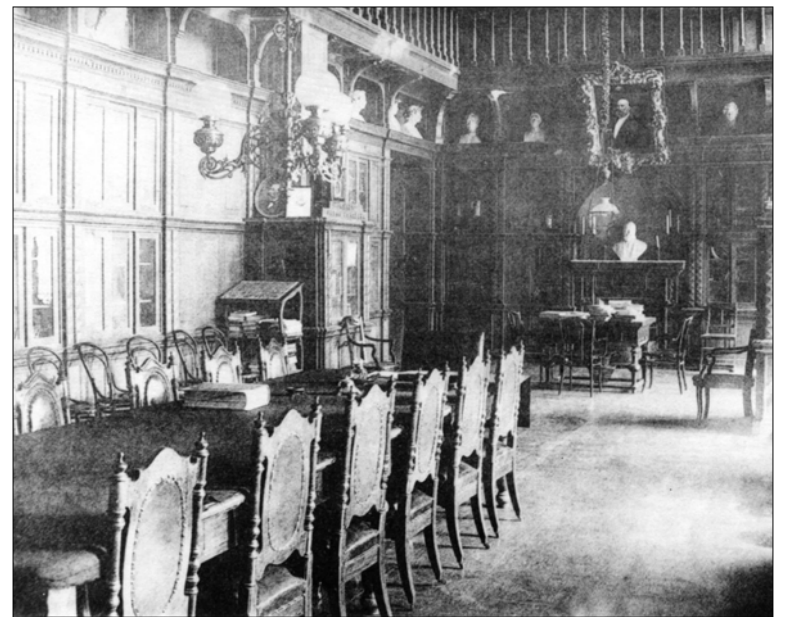
Г. Галаган був меценатом видання журналу “Київська Старина” та іншої української періодики, підтримував діячів української культури, зокрема художників-українців, які навчалися в Римі, створивши на основі їхніх картин свою славнозвісну мистецьку колекцію. У Сокиринцях часто бували видатні люди. Саме в Г. Галагана Т. Шевченко й П. Куліш заприятелювали із бандуристом Остапом Вересаєм (завдяки записам П. Куліша зберігся його репертуар). П. Куліш проникливо охарактеризував українську світоглядну позицію Г. Галагана: “Галаган сильно проголошує на користь національності” й водночас відзначав його стриману, сухувато-сувору вдачу, яка, однак, не заважала йому творити добрі справи.

Відійшов Григорій Павлович Галаган із білого світу 13 (25 за новим стилем) вересня 1888 р. маєттю збіднілим, але духовно збагачивши рідну Україну. Поховали його в Сокиринській садибі, в родовій Петропавлівській церкві (більшовики знищили церкву й родинні поховання Галаганів).

Після смерті Григорія Павловича Сокиринська садиба перейшла у спадок його небозі Катерині Павлівні Ламздорф (у дівоцтві Комаровська), заміжній за графом Костянтином Миколайовичем Ламздорфом (з 1894 р., з царської волі родину стали іменувати Ламздорф-Галаганами, оскільки, за родовим заповітом, назвище Галаган переходить до старшого в роду). Катерина Павлівна доглядала за садибою, зберігаючи всі дядькові традиції. Сокиринську садибу було визнано зразковою в Російській імперії, їй присвячено випуск престижного петербурзького журналу “Столиця и Усадьба” (1912). Ось коротка цитата зі статті Георгія Лукомського “Сокиринці”: “Пройдімося просторим садибним парком: його прикрашають альтанки, павільйони, мавзолеї, мости. Увійдімо в будинок: його зали заповнені старовинними предметами меблів, портретами, зброєю; вітрини переповнені фарфором, сріблом. ... За всієї маси мистецьких скарбів, якими володіють Сокиринці, вони зберігаються, однак, в ідеальному порядку. Будинок, парк,

Будинок колишньої Колегії Павла Галагана. 1980-ті рр.

Бібліотечна зала Колегії Павла Галагана. Початок XX ст.

ЗБИРАЧ РОЗІКРАДЕНОЇ ІСТОРІЇ

усі колекції, все має на собі відбиток турботливого — більше! любовного ставлення до старовини рідної й мистецької. От якби так зберігалося багато наших маєтків, що гинуть у глушині...”

Донині Сокиринська садиба — єдиний не тільки на Лівобережжі цілковито збережений архітектурно-господарсько-парковий комплекс, пам'ятка зодчества й садово-паркового мистецтва. В чому ж секрет її збереженості протягом революційно-воєнних лихоліть? Народне повір'я приписує захисну силу іконі, яку освятив і вставив у старезного дуба в парку (дуба з іконою давно вже немає) родич Галаганів — святий Данило Туптало (Димитрій Ростовський). Та реальна захисна сила — це моральна сила духу громади, зокрема кооперативна зорганізованість місцевих селян, які й не дали “розтягти” садибу після того, як останні її господарі виїхали 1917 р. за кордон. Спершу в Сокиринській садибі був “санаторій командирів Червоної армії”, тоді й почали зникати цінні речі. Тож 1920 р. прилуцький краєзнавець, відомий дослідник і хранитель старовини В. І. Маслов описав унікальну Сокиринську колекцію й домігся перевезення її в Прилуцький краєзнавчий музей. Під час вітчизняної війни люди в Прилуках зберігали колекцію по домівках від окупантів, а тому нічого не пропало. А 1946 р. Галаганову колекцію, разом з іншими цінними експонатами Прилуцького музею, вивезли до Чернігова, де її поділили між музеями. Окрасою колекції був шедевр Шевченкового приятеля Івана Соколова, який навчався в Італії, — “Дівчата ворожать уночі проти Івана Купала”. Картина спершу зберігалася в Прилуцькому краєзнавчому музеї, потім передана до Чернігівської картинної галереї, 2003–2004 рр. експонувалася в приміщенні Адміністрації Президента, а 2007 р. опинилася у приміщенні Українського дому в Києві на виставці раритетів із приватних зібрань як власність Петра і Марини Порошенків...

А яка доля самої садиби? Після ліквідації більшовиками Ощадно-позикового товариства в садибі згодом було влаштовано Сокиринський сільськогосподарський технікум, який проіснував до 60-х рр. Потім було СПТУ, яке нині перейменовано на коледж. Завдяки цьому й підтримується весь садибний комплекс. Але палац потребує реставрації й гіднішого застосування. Ще наприкінці 1980-х років я як земляк Галаганів, зберігаючи з дитинства в пам'яті перекази свого дідуся Федота Степановича, живих світлих спогадів його мами, а моєї прабабусі Софії Ничипорівни, про “культурного й щедрого” Григорія Павловича Галагана, і натхненний його освітянськими й народознавчими ініціативами, розробив проєкт створення в Сокиринській садибі Колегіуму української традиційної культури зі статусом вищого навчального закладу. Цей проєкт підтримала, завдяки Б. І. Олійнику, Верховна Рада УРСР, а Міністерство освіти затвердило програму започаткування Колегіуму. Та коли дійшла справа до його реалізації у вже незалежній Україні, місцеві “демократи” заперечували “проти виховання дітей у дусі дворянства”, а на охлократію, як відомо, ради немає. Аби зберегти пам'ять про цей унікальний осередок сіверської культури й показати потребу його відродження, Українська студія науково-популярних фільмів зняла 1995 р. за моїм сценарієм фільм “Подорож у втрачене минуле” (режисер Д. Богданов).

...У минулому лишається прах земний, а праведне діло добродійних людей живе безвічно. Долучаючись до нього власним ділом, ми творимо своєю моральною волею нашу спільну самостійну силу.

Надія ВІДОНЯК,
завідувач наукової бібліотеки

Минуло більш як півтора століття з часу виходу першого видання поеми Тараса Шевченка “Гайдамаки”.

1993 року я писала розвідку “Першодрук поеми Т. Г. Шевченка “Гайдамаки” в державних і приватних колекціях м. Києва”. У результаті опрацювання книжкової колекції Державного музею Т. Шевченка (нині Національний музей Тараса Шевченка) несподівано виявився першодрук “Гайдамаків” із дарчим написом автора Миколи Маркевича. В шевченкознавчій літературі цього примірника не було зареєстровано.

Віднайдений дарчий напис увійшов до 12-томного академічного нового видання творів Тараса Шевченка 2003 року.

Книжка з дарчим написом поета зберігається у зібранні сектору унікальної книги музею. На звороті верхнього форзацу угорі напис чорнилом “Шевченко”. Нижче фіолетовим чорнилом — “Павло Потоцький, 1920”. На чистій сторінці угорі дарчий напис Тараса Григоровича: “Н. Андреевичу Маркевичу Т. Шевченко”. Нижче печатка: “Павель Платонович Потоцький Катерининский проспект, д. № 8”. Печатку на книжках Павло Потоцький ставив на титульній сторінці.

Хто такий П. Потоцький, я не знала. Працівникам музею це прізвище також було невідоме. В. Яцюк порадив прочитати книжку Ф. Шилова “Записки старого книжника”. Відомий петроградський — ленінградський бібліофіл Федір Шилов (1879—1962) знав Павла Потоцького особисто.

Шилов згадує, що П. Потоцький — військовий, автор 16 книжок, колекціонер за покликанням, засновник музею України. Народився 12 грудня 1857 року на Полтавщині в козацькій родині. Закінчив Петровську Полтавську військову гімназію, Петербурзьку артилерійську академію. 40 років збирав колекцію — літографії й гравюри на військові теми, краєвиди Петербурга, порцеляну, книжки, твори живопису, фотографії, рукописи, меблі, зброю, карти України тощо. Але найбільше в його колекції було матеріалів про Україну. Згодом Павло Платонович почав працювати в Петербурзькому музеї артилерії.

Після революції колекціонер дістав запрошення з України і 1927 року передав у дарунок Києву всю свою колекцію. Для її перевезення залізницею знадобилося сім вагонів. Музейне майно важило 38 тонн. У Києві на території Лаври колекцію генерала розмістили в окремому будинку і назвали Музеєм імені П. П. Потоцького. Першим директором став сам колекціонер. Він був задоволений, що його зібрання стало надбанням України.

У праці “Музей України (збірка П. П. Потоцького): Дослідження, матеріали” Сергій Білокінь ґрунтовно досліджує життєвий шлях одного з найвидатніших і водночас цілковито забутого українського музейника й аналізує експонати загиблого музею.

1923 року П. Потоцький став членом Товариства дослідників української історії, письменства та мови, заснованого в Петрограді. Українське земляцтво на зборах виголошувало доповіді й рефера-

ти з питань історії, археології, мистецтва, книгодрукування, фольклору. Генерал Павло Потоцький виголосив доповіді на такі теми: “Українські вчені та діячі про М. О. Максимовича”, “Часопис “Основа” та її фундатори”, “Бібліотека Т. Г. Шевченка”, “Шевченко в історії кріпацтва”, “Наукова вага праць Д. О. Ровинського для історії українського мистецтва”, “Буквар” Тараса Шевченка” та інші. На жаль, опубліковано досі лише доповідь П. Потоцького про Шевченків “Буквар”. Її метою було привертати до “Букваря” увагу хоч би тому, що на той час його не відтворювали в жодному виданні Шевченкових творів.

Закінчив свою доповідь П. Потоцький тим, що вже давно час дати збірку всіх творів, листів, об'язовочних робіт Шевченка. Ця пропозиція колекціонера здійснювалася у Зайцевській, так званій варшавській збірці Шевченкових творів 1934—1939 років.

пертуар україністики XVII—XIX століть.

На початку 1934 року з'явився наказ Наркомату освіти, згідно з яким колекціонер мусив передати все, що називали музеєм його імені, у розпорядження Київського історичного музею. Однак 1937 року ухвалили рішення поділити колекцію Потоцького на частини, які належало передати до різних музеїв. Улітку 1938 року Павла Платоновича заарештували як колишнього кадрового царського офіцера, звинуватили в тому, що він був членом антирадянської військово-повстанської офіцерської організації. Але засудити великого українця-музейника, шевченкознавця, колекціонера, патріота, генерала Павла Потоцького не встигли. 27 серпня 1938 року він помер у в'язничній лікарні від паралічу серця.

Сергій Білокінь частково дослідив долю книжок з колекції генерала Потоцького. У різних зібран-

нера О. Кузьминського, Сергій Білокінь довідався, що 1942 року торгували книжками на Євбазі (там купили дві “тачки” книжок і гравюр від П. Потоцького) і все розпродали.

16 квітня 1974 року книгознавець Г. Коляда писав С. Білокіню, що у нього є книжка І. Котляревського “Енеїда” 1798 року із зібрання П. Потоцького. 28 квітня 1998 року до рукописного відділу Інституту літератури від С. Зубкова надійшла рукописна книжечка Потоцького, датована січнем 1789 року “Имянный список лейбгвардии конного полку”.

С. Білокінь пише: “Від Миколи Суслопарова та з письменницької кімнати книгарні “Сяйво” я теж маю кілька книжок з бібліотеки П. Потоцького, серед них Классен Егор. Новые материалы для древнейшей истории славян вообще и славяно-русов до рюриковского времени в особенности, с легким очерком истории руссов до Рождества Христова. Вып. 1. — М., 1854., Петров Н.И. Очерки истории украинской литературы XIX столетия. — К., 1884, Петухов Д. Тайны бытия русской земли. Одесса, 1883”.

І ось нова знахідка: у колекції Національного музею Тараса Шевченка, окрім “Гайдамаків”, виявлено частину книжкової Шевченкіани із зібрання П. Потоцького (у секторі рідкісної книги та у науковій бібліотеці музею): Шевченко Т. Г. Наймычка. Поэма. — СПб., 1904; Поезії Тараса Шевченка. — Т. 2. — Львів, 1867; Шевченко Т. Г. Повести. — Т. 1. — К., 1901. (у цій книжечці переплетений і другий том); Т. Г. Шевченко. Запретный Кобзарь. — М., “Грань”, 1918; Шевченко Т. Г. Кобзарь. — М., 1919; Поэмы, повести и рассказы Т. Г. Шевченка, писанные на русском языке. — К., 1888; Воспоминания о Т. Г. Шевченке А. Чужбинского. СПб., 1861; Шевченко

Т. Г. Кобзарь. — СПб., 1908; Гайдамаки. Поэма Тараса Шевченка. — СПб., 1841; Шевченко Т. Г. Кобзарь. — К., 1899; Шевченко Т. Г. Кобзарь. Книга 2. — Женева, 1882.; Чигиринский Кобзарь, на малороссийском наречии — СПб., 1867; Шевченко Т. Г. Кобзарь з додатком споминок про Шевченка Костомарова і Микешина. Прага, 1876; Кобзарь Тараса Шевченка в перекладі російських поетів. Под редакцією Н. В. Гербея. СПб., 1876; Т. Г. Шевченко Кобзарь в перекладі російських письменників. — М., 1911; Шевченко Т. Г. Кобзарь СПб., 1884. Кобзарь Тараса Шевченка в перекладі російських поетів под редакцією Н. В. Гербея. М., 1905; Т. Г. Шевченко Кобзарь. СПб., 1906; Шевченко Т. Г. Сотник. Марина. Титарівна. Прага, 1876;

1960 року у зв'язку з розглядом заяви онука генерала про реабілітацію його діда П. Потоцького було посмертно реабілітовано.

Отак поволі повертається ім'я Павла Платоновича Потоцького та інформація про колекціонування ним усього, що мало стосувалося історії України. Дослідники почали шукати сліди музею Потоцького, складати бібліографію друкованих і загублених праць, публікувати дослідження про його колекцію.

Втрата музею України, який все життя збирав і створював генерал П. Потоцький, непоправна, адже він збирав розікрадену українську історію.

1930 року колекцію П. Потоцького описав Ф. Ернст. 1918 року П. Потоцький придбав у Петрограді три книжки з особистої бібліотеки Т. Шевченка “Малороссийские и червонорусские народныя думы и песни” П. Лукашевича (СПб., 1836), “Estetica” К. Либельта (СПб., 1854 та “Poezie” Sowa (СПб., 1858). Нині ця книжка зберігається у фондах Центрального державного архіву-музею літератури й мистецтва. У музеї була окрема шафа з особистими речами Т. Шевченка, малюнками й книжками. Як писав сам П. Потоцький, “Отдельный шкаф-витрина заключает в себе книги, принадлежавшие Шевченке, из которых история Карла Либельта была с ним в ссылке, которой он посвятил много мест в своем дневнике. Я бы с ума сошел, если бы не эта книга, — писал он; сочинения польского поэта Сова, поднесенные Шевченке с трогательной надписью. Первое издание “Гайдамак” и третье издание “Кобзаря” с чистыми местами взамен запрещенного цензурой, отчего книга сильно распухла — обе книжки с подлинным Шевченки для историка Украины [Н. А. Маркевича] и куме Белозерской...”. Його книгозбірня (до 17 000 примірників), як зазначають дослідники, була одією з найвидатніших за всю історію українського бібліофілства. Складається враження, що П. Потоцький прагнув відтворити весь ре-

позитив Потоцького.

У відділі рідкісної книги Державної історичної бібліотеки зберігається, наприклад, праця В. К. Лукомського та С. М. Трійницького “Указатели к Обществу Гербовнику дворянских родов” (СПб., 1910). Бібліограф Микола Суслопарів розповідав Сергієві Білокіню, що до історичної бібліотеки було передано частину книжок П. Потоцького. З розповіді Посла України в Німеччині Юрія Костенка С. Білокінь довідався, що книжки з колекції генерала, судячи з печаток, побували у Німеччині. Деяко з вивезеного потім повернули до Києва.

1947 року деякі книжки завезли з Німеччини у Національну бібліотеку Білорусі. Частина книжок опинилася у Всенародній бібліотеці України, де й розпоршилася. В обмінно-резервному фондї цієї бібліотеки (у підвалі на Сирці) Я. Бердичевський бачив, наприклад, “перевязанные бечевкой листы бекетовских портретов (до подписи) — это от ППП (П. П. Потоцького)”. Платон Бекетов (1776—1836) — іконограф і видавець. Він видавав “Изображения людей знаменитых или чем-нибудь замечательных, принадлежащих по рождению или заслугам Малороссии” (Москва, 1844) — 42 портрети, Гунн Оттон; “Путешествие в Малороссию. С гравюрами” (М., 1806). Зі слів колекціо-

Галина СИТА

З ім'ям Михайла Васильовича Остроградського пов'язана ціла епоха в становленні математичної науки в царській Росії. Виняткова обдарованість, науковий авторитет, відданість науці й величезна працездатність, нарешті, своєрідність і яскравість особистості були причиною його популярності серед широких кіл російської інтелігенції 30—60-х років XIX століття і відіграли істотну роль у формуванні й вихованні наукового світогляду кількох поколінь інженерів і науковців.

Життя і наукову діяльність видатного математика вивчали багато дослідників. Але генеалогії роду М. Остроградського в цих працях або зовсім не розглядають, або їй приділяють замало уваги. Тим часом матеріали про його предків варті пильного розгляду. Деякі відомості про родинне древо Остроградського подають архівні документи Інституту рукописів Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, Центрального державного історичного архіву України, книжка В. Модзалевського “Малоросійський родословник”. Про них і йтиметься.

За В. Модзалевським, рід Остроградських, як і Сахно-Устимовичів (звідки походить мати Михайла Васильовича Ірина Андріївна), належить до козацько-старшинських родів на Полтавщині, відомих із середини XVII ст. Першим у роду Остроградських згадано Івана, бунчукового товариша. Із його сином Матвієм Остроградським і Устимом Сахненком (сином Сахна) вперше зустрічаємося влітку 1678 року. Величезна 200-тисячна турецько-татарська армія обложила Чигирин, щоб захопити його і перетворити на плацдарм для дальшого наступу на Правобережну Україну. В цій битві Матвій Остроградський — рядовий козак Миргородського полку — пройшов перше бойове хрещення, щоб потім усе життя зі зброєю в руках боронити батьківщину від численних завойовників. Устим Сахненко в цьому бою став свідком загибелі батька, а сам потрапив у турецький полон.

Мине більш ніж піввіку, доки 1734 року Матвій Іванович Остроградський, тепер уже Миргородський полковник, перед відставкою складе довгий послужний список — яскраву картину свого бойового шляху з численними походами, битвами, штурмами фортець, рейдами на козацьких човнах до турецько-татарських поселень тощо.

Матвій Остроградський, як констатували його сини, “служив вірно і бездоганно кілька десятків літ, не шкодуючи здоров'я та життя свого”. Йому, як досвідченому воїнові, часто доручали найвідповідальніші завдання. Так, під час Північної війни Матвій Остроградський штурмував Варшавський замок, зайнятий шведськими військами на чолі з генералом Горном. У боях 1709 року під Полтавою та Перевалочною його не раз посилали на ворожу територію для взяття “язика”. Пізніше він брав участь у Прутському поході проти Турції 1711 року і продовжив службу з охорони кордонів.

Матвій Остроградський виконував також адміністративні й дипломатичні місії, 1715 року був “вшанований рангом судейським” у Миргородському полку, 1722-го у відсутність Данила Апостола “утримував полкове Миргородське правління”, а з 1730 року став Миргородським наказним полковником. Цьому передувала нерядова подія: 1723 року Матвій Остроградський підписав Коломацькі чолобитні Павла Полуботка (звернення козацької старшини на захист Павла Полуботка). За причетність до справи Полуботка “був у Глухові під арештом”. 1734 року “за старістю, хворобою та глухотою” Матвія Остроградського звільнено з усіх служб.

Сини Матвія (їх було троє) також служили в козацькому війську. Прадідом ученого був старший син Матвія Іван, який після Прутського походу 1711 року через каліцтво та хвороби в чині бунчукового товариша зі служби зрезигнував. Іван Матвійович мав двох синів, старший із яких, теж Іван, мав дванадцять дітей. Мабуть, дворянські пе-

Родовий герб Остроградських

ресуди стали на перешкоді його шлюбу з Гафією Павлівною Іваненко, дочкою козака з Городища, проте кохання перемогло — вони побралися, маючи вже п'ятеро дітей (які, до речі, як позашлюбні були позбавлені прав дворянства). Шостою дитиною в родині був Василь Іванович — батько славетного математика. Змолоду Василь Іванович служив в Александропольському гусарському полку, а звільнившись, працював дрібним чиновником. Сорокарічним вийшов у відставку в чині колезького асесора.

Заслуговує на увагу й молодший брат Івана Матвійовича Федір, середульший син Матвія Івановича. Він також почав службу з Прутського походу і дослужився до чину Миргородського полковника (1752—1768). 1733 року гетьман Данило Апостол рекомендує Федора Остроградського в Миргородське полкове правління, характеризуючи його так: “Він людина добронравна, грамоти навчений та у військових справах вправний”. З 1723 року Федір Остроградський став сотником Говтвянським, а з 1735-го — Миргородським полковним суддею на місці батька. Церемонія його обрання на посаду Миргородського полковника (1752) згадується в “Щоденнику” Я. Марковича. Ф. Остроградський брав участь у багатьох походах, не раз виявляючи особисту хоробрість. Під час Кримської кампанії 1735—1739 років разом

Хата, в якій народився Михайло Остроградський

із братом Григорієм полонив шістьох татар. 1737 року Федір Остроградський, перебуваючи в Говтві, керував воєнними діями проти несподіваного нападу татар. 1739-го в Хотинському поході Федора Остроградського посилали за Дністер на ворожу територію по “язика”. Він брав участь у розгромі турецького табору і в усіх битвах “діяв, не шкодуючи себе”.

Зберігся документ, пов'язаний з обранням Федора Остроградського полковним обозним. Пильний канцелярист Малоросійської експедиції Семен Нарішкін пише в Сенат графові Гаврилу Головінкі про те, що батька Федора Остроградського свого часу генерал Рум'янцев узяв у Глухові під арешт, хоч авторів листа й не відомо, з яких причин. Відповідь Головінкі була заспокоїлива, бо “в Колегії іноземних справ про ту комісію генерал-майора Рум'янцева прямих відомостей нема, а під час перебування там він, Рум'янець, багатьох тримав під вартою, але

РОДОВІД ОСТРОГРАДСЬКОГО

всі звільнені, багато з них тепер і при урядах перебувають, а тому і йому, Федорові Остроградському, утримання його батька під вартою за підозру вважати не слід”.

Майже століття (з 1691 до 1783 року) сотниками Говтвянськими були представники роду Остроградських. Більшість Остроградських, за сімейною традицією, обирали військову кар'єру. Серед найвизначніших військових у XIX столітті згадаємо правнука Федора Матвія, який відзначився у війні 1812 року й одержав золоту шаблю з написом “За хоробрість”, і його сина Всеволода — генерал-інспектора російської кавалерії.

Рід Сахно-Устимовичів, з якого походила мати Михайла Васильовича Ірина Андріївна, веде початок від Устима Сахненка. Юнацькі роки Устима минули в турецькому полоні. Однією з вимог Бахчисарайського миру з Турцією (1681) було повернення полонених, тобто десь 1683 або 1684 року Устим повернувся на батьківщину, принаймні 1685-го він був на освяченні церкви Мотрониного монастиря. 1691 року він — житель Власівки (містечко на Лівому березі Дніпра поблизу Кременчука) — одружився з Євдокією Скоробогатою з містечка Крилова і служив в охочому війську. 1704-го Устим одержав універсал від гетьмана І. Мазепи, яким той звільняє його від податку за утримання бджіл — “бджоляної десятини”. 1705 року Данило Апостол, тоді ще Миргородський полковник, “шануючи давні значні у війську Запорозькому послуги пана Устима Сахненка, сотника Уласівського, та приохочуючи його до дальших таких самих вірних і щирих послуг”, наділяє його землею неподалік Крилова по річці Тясмині.

Устим мав чотирьох синів і дві дочки. Двоє з його синів — Василь і Дмитро — були, як і батько, козаки і мали у війську особливу посаду — купували коней. Старший Василь, як і батько, на власні гроші побудував церкву в селі Устимівці Кременчуцького повіту. Він був одружений з Марією Яківною Апостол — внучатою небогою гетьмана Данила Апостола. Мати М. Остроградського була дочкою їхнього сина Андрія.

Приблизно у 10-х роках XVIII століття в житті Устима стався різкий перелом. Як повідомляє В. Модзалевський, він прийняв чернецтво з ім'ям Іларіона і збудував Мотронин монастир, у якому був схимонахом. Там його й поховали. Мотронин монастир розташований на землях Правобережної України, а за угодою 1686 року (Вічний мир), Правобережна Україна опинилась у складі Речі Посполитої. Зважаючи на великий вплив монастиря на місцеве населення, польський уряд змушений був надати йому привілеї й підтвердити за ним право на володіння земельними угіддями. Але утиски й інтриги проти монастиря ніколи не припинялися.

Звернімося тепер до архіву монастиря, щоб простежити подальшу долю Устима. Згадку про ченця Іларіона знаходимо в записі за 1717-й. Саме цей рік вважають датою відродження монастиря. Мотронин монастир як православний належав до Переяславської єпархії, Шумлянські протегували йому. Але розташований він на території Чигиринського староства, яке тоді перебувало під польсько-шляхетським володінням. Треба було узаконити перед новими власниками його права.

Для нас цей запис має особливе значення, оскільки його послав “чернець Іларіон, який потім у схимі був названий Ігнатієм”. Як свідчать документи, схимник Ігнатій жив у монастирі аж до 1753 року. Відомості про монастир цього періоду надто скупі, але майже всі стосуються Ігнатія. Він мав великий вплив на ченців, був у пошані, виокремлювався розумом і чесністю. У документах Ігнатія неодмінно називають Відновлювачем

Михайло Васильович Остроградський

монастиря, Начальником його або Будівничим, Начальником чесним.

1719 року Ігнатій вирядив двох ченців-законників монастиря Опанаса і Філімона до гетьмана Івана Скоропадського з проханням надати монастиреві грошову допомогу з військової скарбниці. Було представлено грамоти Петра Сагайдачного і Петра Дорошенка.

1729 року сталось таємниче пограбування монастиря. Зникли не коштовності, а важливі документи, стародавні акти, деякі реліквії, що мали велике значення для домоствердження монастиря, Це, ймовірно, була одна з провокацій місцевої влади. 1746 року Ігнатій разом із двома ченцями і старим жителем містечка Жаботинського Юркоком Славом, який свідчить, що 1685 року всі вони були на освяченні відбудованої після турецького руйнування монастирської церкви. Ієромонах Пафнутій, який був ігуменом монастиря до руйнування, “чесний старець літ чималих, прикрашений свиною”, оголосив тоді перед усіма присутніми під присягою, що читав оригінали документів про стародавнє, домонгольське походження монастиря. За його свідченням, монастир закладав сам Переяславський єпископ Павло. Про це був і напис на камені, зниклому після турецького руйнування, як і особливе облачення ігуменів — “мантія з источниками”, що його теж подарував сам Павло (Ігнатій також носив особливу мантію). Цей документ, який дістав назву “Сказка схимонаха Ігнатія”, мав замінити зниклі оригінали.

Ігнатій до кінця днів не зрадив пам'яті молодих літ, прагнув відновити і зміцнити зв'язки монастиря з Січчю, шукав опори й підтримки запорозьких козаків. Серед реліквій монастиря була мідна чаша з написом: “Чаша сія зроблена в Січі Запорозькій отаманом кошовим Іоакимом від усіх запорозьких козаків в монастир Троїцький Мотронин на прохання старця схимонаха Ігнатія 1751 року червня 19 дня”.

В останні роки життя Ігнатій двічі був правителем монастиря: у 1746—1749 роках, коли увільнили з посади ієромонаха Мелетія, “який братію бив і лаяв”, і в 1751—1753 роках. Цього разу Ігнатія усунув з посади князь Яблоновський “особисто під час об'їзду маєтків”, а братія обрала на його місце настоятеля цього монастиря ієромонаха Мельхиседека, якому й поручено начальство від Консисторії”.

Остроградські досягали високих посад завдяки освіченості. Вони мали родинні зв'язки з представниками козацької старшини сімей — носіїв певних культурних традицій: Апостоли, Журавські, Кулябки, Лизогуби, Лисенки, Ломиковські, Тарновські, Родзянки та ін.

1733 року Данило Апостол, рекомендуючи Федора Остроградського в полкові обозні, назвав його “своєм”. Справді, за В. Модзалевським, дочка Федора Матвійовича Уляна як дружина Степана Григоровича Кулябки бу-

ла споріднена з Апостолами двічі. Степан Кулябка був небожем Сильвестра Кулябки, ректора Києво-Могилянської академії (1740—1745) й Івана Кулябки — автора оригінального проекту про навчання козацьких дітей грамоти та “військових екзерцицій” (1758). Обидва вони були онуками Данила Апостола. Дід Степана Кулябки, Василь Якович Журавовський, був членом Першої Малоросійської колегії. Онук Федора Остроградського Іван Васильович був одружений з правнукою Данила Апостола Оленою Петрівною Ломиковською. Небіж Ломиковської Василь Якович склав “Словник малоросійської давнини” (1808). Син Федора Василь навчався в Києво-Могилянській академії, а його внук Іван (син Уляни) здобув освіту за кордоном.

Онука Федора Остроградського Параска Андріївна була дружиною Степана Яковича Тарновського. Їхній син Григорій Степанович Тарновський заснував у маєтку в Качанівці бібліотеку і картинну галерею. В нього гостювали Микола Гоголь, Тарас Шевченко, Михайло Глінка, Семен Гулак-Артемівський, Лев Жемчужников і багато інших. Павло Федорович Остроградський через шлюб поріднився з князем Олександром Андрійовичем Безбородьком, на кошти якого було відкрито Ніжинську гімназію вищих наук.

Олена Пчілка в нарисі про Миколу Лисенка згадує, що бабуся композитора Марія Василівна Булюбаш доводилася сестрою “славетному полтавцю математику Остроградському”. Вона була дружиною Миколи Петровича Булюбаша — діда по матері Миколи Віталійовича Лисенка. В їхньому будинку в селі Гриньках виховувався майбутній композитор. Гриньки розташовані неподалік від Устимівки Кременчуцького повіту, звідки походила мати нашого видатного вченого. Марія Василівна кохалася в українських піснях і часто зимовими вечорами запрошувала дівчат-покоївок співати. “Можливо, що через ті хори українська пісня найперше влилася чулою і душою хвилею в серце малого Миколи”, — зазначає Олена Пчілка.

З оточення Сахно-Устимовичів слід згадати Андрія Федоровича Лук’яновича — доброго знайомого Івана Котляревського і Тараса Шевченка. Лук’янович був сватом дядькові Михайла Васильовича Прокопа Андрійовичу (тому самому, що свого часу змусив Михайла опанувати науку, а не військову справу).

У селі Устимівці Кременчуцького повіту був також маєток Диздаревих, з якими родичались Остроградські й Сахно-Устимовичі (молодший брат Михайла Васильовича Андрій перебував у шлюбі з Марією Павлівною Диздаревою). Диздарєви походили від Мустафи, колишнього диздара — коменданта турецького міста Очакова, який прийняв православну віру, отримавши ім’я Парфентій, вступив у Запорозьке військо й дослужився до чину обозного Полтавського полку (1660). Пилип Павлович Диздарєв (брат Марії Павлівни), 1797 року народження, закінчив С.-Петербурзьку медико-хірургічну академію, працював лікарем спочатку в Одесі, а потім — на Полтавщині. Під час епідемії холери 1831—32 років у Полтаві й Полтавському повіті, а 1833-го у м. Старому Санжарові “для лікування страждених діяв усюди не тільки порадами та приписами лікувальних засобів, а і власними зусиллями допомагав рятувати життя”. Згодом його обрали депутатом дворянства Кременчуцького повіту. Його син (племінник Михайла Васильовича) Олександр Пилипович був протягом 1884—94 років Кременчуцьким міським головою, попечителем Кременчуцького реального училища, почесним мировим суддею. За постановою думи, в її залі розмістили його портрет за послуги, які він зробив для міста.

Із такого коріння виростала могутня постать нашого славетного математика. “Минуле не лишається мертвим вантажем, — писав поет Райнер-Марія Рільке, — а дивом вертається до нас, глибоко відбиваючись у душі”. Сучасники зазначали, що вдачі М. Остроградського було притаманно багато рис, які засвідчували його козацьке походження: завзяття, сила пристрасті, гордість, незалежність. Його часто порівнювали з Тарасом Бульбою.

Рід Остроградських у XIX—на початку XX століття дав відомих культурних і державних діячів: Олександр Остроградський (1853—1907) — педагог, Орест (1868—?) — професор фінансового права Дерптського університету; Михайло (1857—?) — російський віце-міністр торгу і промисловості, Василь — член III Державної Думи.

Євген БУКЕТ
Фото автора

— **Галино Миколаївно, що входить до кола Ваших наукових інтересів, окрім історії математики?**

— До березня 2007 року я працювала у відділі теорії випадкових процесів Інституту математики НАН України, займалася питаннями граничних теорем теорії випадкових процесів (граничний розподіл функціоналів від послідовності сум незалежних випадкових величин, граничні теореми для певних функціоналів від випадкових блукань й інтегралів від броунівського процесу тощо), питаннями абсолютно неперервних зсувів імовірнісних мір, а також питаннями асимптотичних оцінок для мір у функціональних просторах. Отримані результати опубліковано у 25 наукових працях. Стаття “О некоторых асимптотических представлениях для гауссовой меры в гильбертовом пространстве”, надрукована у збірнику “Теория случайных процессов” 1974 року, з часом виявилася однією з перших у новому напрямі досліджень — теорії малих відхилень випадкових процесів, який нині активно розвивається в різних наукових школах світу. На неї є багато посилань.

За результатами досліджень брала участь у кількох міжнародних конференціях, зокрема у Вільнюських з теорії ймовірностей і математичної статистики, бувала у наукових відрядженнях у Швейцарії, Італії. З липня 2007 року працюю в Національному педагогічному університеті імені М. Драгоманова.

— **Із чого почалося Ваше захоплення історією математики?**

— Через товариство “Знання” України у 80-х роках ХХ ст. я організувала кілька поїздок співробітників Інституту математики місцями, пов’язаними з життям і діяльністю видатних математиків — Георгія Вороного (на Чернігівщину в село Журавку Варвинського району), Михайла Кравчука (на Волинь), Михайла Остроградського (на Полтавщину в село Хорішки), Віктора Буняковського (на Вінниччину в місто Бар). Під час поїздок відбулися лекції-зустрічі з місцевою молоддю, зустрічі з науковцями стимулювали місцеву владу до створення музеїв видатних учених-земляків.

Очолюючи товариство охорони пам’яток Інституту математики, ще у 80-ті роки мені вдалося переконати владу встановити надмогилю плити на місці поховання Г. Вороного, спорудити гранітний пам’ятник з барельєфом М. Остроградського на його могилі (обидва поховання в перші роки радянської влади було сплюндровано). З початку 90-х, коли відкрили архіви КДБ, працювала з архівними справами безпідставно засуджених учених М. Кравчука і М. Чайковського, публікувала матеріали про них.

— **П’ять років тому я закінчив механіко-математичний факультет Київського університету, і на моєму курсі названі Вам імена видатних науковців були вже широко відомі. Кілька разів відвідував міжнародні конференції ім. академіка Михайла Кравчука у КПІ...**

— Це вже результати праці багатьох сучасних подвижників. 1992 року я брала участь в організації й проведенні першої

НЕВТОМНА ДОСЛІДНИЦЯ ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ НАУКИ

Із 1980-х років Галина Сита вивчає історію української математики, а точніше займається поверненням в Україну, імен видатних учених-математиків, які через історичні обставини були або викинуті з історичної пам’яті (Михайло Кравчук, Микола Чайковський), або зараховані до визначних науковців інших країн (Михайло Остроградський, Георгій Вороной). Спершу це було хобі, але віднедавна стало основною темою наукової діяльності. Галина Сита має понад 50 публікацій з історії вітчизняної математики, редактор і укладач окремих видань, присвячених Г. Вороному, В. Буняковському, М. Остроградському, А. Скороходу.

Міжнародної конференції пам’яті Михайла Кравчука, якою опікується професор КПІ, доктор фізико-математичних наук, колишній політв’язень Ніна Вірченко. Ім’я М. Кравчука згодом було внесено до списку діячів науки і культури, ювілейні дати яких відзначає ЮНЕСКО.

1993, 1998, 2003 і 2008 років за моєї участі було організовано і проведено чотири міжнародні конференції пам’яті Георгія Вороного, в яких узяли участь науковці з багатьох країн світу.

Роботи Вороного віднедавна стали широко відомі в усьому світі, отримали застосування, дали поштовх для заснування нових напрямів досліджень. Конференцію 2008 року проведено в Києві спільно з п’ятим міжнародним симпозиумом з діаграм Вороного. Такі симпозиуми з ініціативи Дослідницького центру з діаграм Вороного в Сеулі проводять щорічно в різних країнах світу.

— **Розкажіть, будь ласка, детальніше про цю конференцію.**

— Четверта конференція відбулася у вересні 2008-го, коли відзначали 100-ті роковини Георгія Вороного. Її організатор — Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова. На науковий форум прибуло понад 80 учасників з 21 країни світу, щоб віддати шану заслугам великого вченого і поділитися своїми новими науковими здобутками.

На конференції працювали дві основні секції: чистої математики (керівники Антанас Лаурінчикас (Литва) та Йорн Штойдінг (Німеччина)) і діаграм Вороного (керівники Кокічі Сугіхара і Деок-Су Кім). Із науковими доповідями на пленарних засіданнях виступили професори А. Окабе (Японія), Е. Качоровський (Польща), К. Лаутенсак (Німеччина), Ю. Нестеренко (Росія), Т. Тейлор (США).

Особливий інтерес серед представників чистої математики викликала доповідь академіка РАН Ю. Матіясевича — автора розв’язку десятої проблеми Гільберта. До-

повідь була присвячена дзета-функції Рімана, вона стосувалася проблеми нулів цієї функції. За розв’язання цієї проблеми Інститут Клея встановив винагороду 1 млн доларів США.

Учасники конференції відвідали малу батьківщину Георгія Вороного Прилуки, де Вороной отримав середню освіту, Ніжин, де батько Феодосій Вороной працював професором ліцею з 1868 до 1872 року.

— **Відома також Ваша активна участь у відзначенні ювілею Михайла Остроградського. До яких наукових подій Ви докладали свої організаторські здібності?**

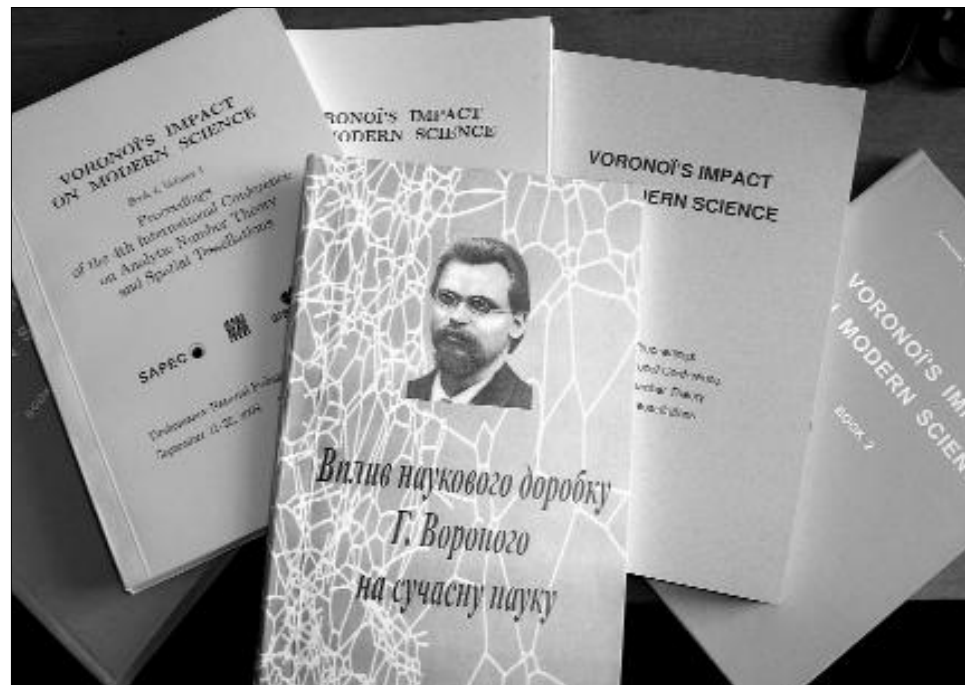
— 2001 року як секретар організаційного комітету з відзначення 200-річчя Михайла Остроградського скеровувала всі заходи, пов’язані з ушануванням його пам’яті, а саме: відзначення ювілею М. Остроградського по лінії ЮНЕСКО; випуск книжки (українською й англійською мовами) “Михайло Васильович Остроградський (до 200-річчя з дня народження)”; спорудження пам’ятника-погруддя М. Остроградському в Полтаві; зйомки науково-документального фільму “Михайло Остроградський”, який створила творча група кінематографістів “Автор”; випуск Національним банком України ювілейної монети, присвяченої М. Остроградському, а державним підприємством “Марка України” — конверта з оригінальною маркою. 2004-го як секретар оргкомітету брала участь в організації Міжнародної конференції пам’яті В. Буняковського.

— **Чому все-таки Ви припинили займатися “чистою” математикою і присвятили себе дослідженню її історії?**

— Заслуги багатьох українських учених належно поціновані в науковому світі, але зарубіжні науковці (й навіть значна частина наших земляків) здебільшого не знають, що вони за походженням українці. Так було, скажімо, 2001 року, коли Інститут математики НАН України відзначав 200-річчя Михайла Остроградського. І тут нашим освітянам є над чим попрацювати, популяризуючи імена і здобутки вчених, наших видатних співвітчизників, тим більш, що для досягнення значних наукових результатів потрібен не лише яскравий талант, а й громадянське подвижництво. Життя і наукова творчість Георгія Вороного — чудовий приклад такого подвижництва.

Місця, пов’язані з життям і діяльністю видатних людей, зокрема науковців, також повинні стати предметом особливої уваги. Україна багата історичними пам’ятками (більшість яких, на жаль, перебуває в занедбаному стані), прекрасними ландшафтами. Скажімо, навколо Журавки є багато цікавих місць, тому варто розробити екскурсійні маршрути. Мандрівки дорогами України — прекрасний засіб патріотичного виховання молоді.

Пишаємося тим, що маємо таких земляків, і повинні зробити все можливе, щоб імена наших геніальних співвітчизників були відомі й в Україні, й у світовому співтоваристві.

Людмила ІВАННІКОВА,
докторант ІМФЕ НАН України

Навчаючись у Київському університеті, я познайомилася з Лідією Францівною Дунаєвською — всіма шанованою і улюбленою, яка визначила мою життєву долю і долю багатьох моїх друзів. Вона була ідеалом нашої юності — ідеалом науковця, педагога, викладача і людини, до якої ми всі тяглися і щиро любили. Коли я бачила Лідію Францівну, то для мене вже ніщо не існувало. Весь час прагнула спілкуватися з нею, і завжди цього не вистачало, бо вона постійно кудись поспішала, і наші зустрічі, як правило, відбувалися здебільшого на сходах... Але навіть ці короткі перемовини щоразу надавали великий заряд емоцій, бажання перевернути гори, і не заради науки (про це тоді ніхто не думав!), а заради неї, моєї найулюбленішої Лідії Францівни! Саме заради неї, щоб зробити їй приємне, в студентські роки я записувала фольклор (її похвала і підтримка були найвищою нагородою), слівала на лекціях, писала ще недосконалі наукові дослідження, керувала (цілком умовно!) фольклорним гуртком... А коли закінчувалися заняття (спочатку навчалася заочно, а згодом — на стаціонарі), я писала їй безкінечні листи-сповіді.

У всьому цьому виявлялась ще напівдитяча любов, трохи егоїстична, але завжди щира, любов, яка спонукала робити вибір не лише між добром і злом, а й між двома улюбленими предметами — й обирати її предмет, подібно до того, як у школі улюблений учитель часто визначає фах, яким людина займається все життя. Тож, коли я вгадалася між історією української мови, давньою літературою, діалектологією і сучасною фонетикою української мови, слова Лідії Францівни: "Я навіть не думаю, що ти не будеш фольклористом!" — поставили крапку в цих ваганнях. Отже, з цього видно, як багато означає особистість учителя, пієтет до нього.

І це не лише для мене й не лише стосовно навчання. Навколо неї завжди був рій студентів, нелегко було вихопити її з цього гурту для розмови, і кожен з них (як і я) вважав, що Лідія Францівна саме до нього ставить особливо, чуйно, уважно, що саме він претендує на роль улюбленця... Але тепер розумію, що вона просто нікого не обділяла, давала кожному стільки, скільки він потребував — тепла, ласки, розуміння й материнської любові. А для старших вона ставала наче подругою, з нею "в обнімку" ходили коридорами (тоді вона була майже юна, тендітна, наче теж студентка) — і дуже пишались тією дружбою. Нерідко проводжали її додому парком Шевченка, ніколи не боялися на іспиті (заради неї хіба чогось не вивчиш?!). І не уявляли, що все це переросте у щось більше, вагомніше — в наукову школу, якою й стали ми всі, теперішні фольклористи.

І в цьому найбільше виявлявся її педагогічний талант, бо вона не маніпулювала почуттями студентів, а вмiла ту позитивну енергію спрямувати в потрібне русло, на потрібні справи, на наукове подвижництво.

На тлі нашого матеріального буття не слід забувати і про духовний світ людських взаємин. І це дуже важливо! Ми навіть не замислюємось над цим, але воно справді існує — оте духовне, позасловесне спілкування і передавання досвіду. Бо навіть православне догматичне богослів'я запевняє нас, що є певна комунікація, яка здійснюється від серця до серця, певні знання (чи це наповнення душі), які передаються духовно передусім від учителя до учня. Не все можна окреслити словами, розповісти. І це саме той випадок, коли і науковий, і життєвий досвід Лідії Францівни передавався духовно, через любов до нас, а в наших душах втілювався у прагненні бути схожим на неї в усьому — і в любові до фольклору, і в любові до України, і в невичерпній жадобі знань, і у взаємній підтримці та повазі одне до одного.

І в оцій духовності полягав увесь її педагогічний талант. Бо, здається, вона й не робила нічого, щоб досягти таких результатів — завжди тиха, лагідна, спокійна, вона ні до чого не силувала, нічого не нав'язувала, нікого не намагалася завойовувати чи прихилити до себе. Водночас оця лагідність творила дива, змінювала душі, приваблювала тих, хто приходив раз і назавжди, для кого її справа ставала справою цілого життя... Вона відчувала студентів, але студенти так само відчували її. Вона торкалася саме тих струн душі, які потім уже ніщо не могло заглушити! Як правило, це відбувалося через потрясіння, через глибокі душевні переживання, які викликали в нас її незвичайні й незабутні лекції.

Якби мене хтось запитав, яке найсильніше враження мого життя, то я, не задумуючись, відповіла б: заняття з фольклору, присвячене українським народним думам. Уже минуло понад 26 років (це було в січні 1983-го), але й досі, як тільки хтось скаже "університет", бачу перед собою світлу аудиторію на третьому поверсі Жовтого корпусу, Лідію Францівну, молоду, красиву, в квітчастій терновій хустці, накинутій на плечі, й 80-річного кобзаря Георгія Кириловича Ткаченка, якого вона запросила. Лідія Францівна робить невеличкий вступ до теми, подає відповідну літературу — і представляє носія епічної традиції, що вчився в старих кобзарів, знає вісім дум і грає старосвітським харківським способом. Починає звучати "Дума про Марусю Богуславку". І цей тихий спів, і голос бандури, якої я досі навіть не бачила, справили таку сильне враження, що, здавалося, переді мною розкрилася вся глибина віків! Пам'ятаю, що тоді проплакала цілу пару і вперше збагнула зміст Шевченкового "Кобзаря" (хоч з дитинства знала його майже напам'ять), і ту ліричну й чутливу народну душу, і те, чому люди, за висловом Шевченка, завжди плакали, слухаючи кобзаря... Усе це ста-

ЛІДІЯ ДУНАЄВСЬКА: ВІД СЕРЦЯ ДО СЕРЦЯ

лося зі мною за годину. Я прийшла до аудиторії однією людиною, а вийшла з неї зовсім іншою. Відтоді розпочалась моя дружба з Лідією Францівною і взаємна симпатія. Почалося інше життя — я немовби прокинулася. Скільки було потім яскравих вражень, але ніщо не затьмарило того щасливого, епохального випадку.

І тепер, переосмислюючи все пережите, розумію, що Лідія Францівна повністю використовувала можливість Києва духовного, мистецького, бо розуміла, що найдосконаліша лекція не замінить живого контакту з фольклорною традицією та її носіями, не передасть краси найдовірених зразків фольклору — дум, календарно-обрядових, весільних пісень... І не матиме тієї сили впливу, яку має народна пісня. Тому основною методикою викладання фольклору були в неї такі ілюстровані лекції (термін Л. Ф. Дунаєвської). Не з підручників, а з живого співу Ніни Матвієнко, Валентини Ковальської, дівчат з хору Леопольда Яценка, інших (навіть студентських) фольклорних ансамблів вивчали ми колядки, щедрівки, веснянки, русальні, купальські й обжинкові пісні, балади. Думи часто співали нам Павло Супрун. На відкриті лекції збігалися всі зацікавлені студенти, і лекції перетворювалися на справжнє свято, яке завершувалося спілкуванням з кобзарем чи іншим виконавцем. Пам'ятаю зустріч з Ніною Матвієнко восени 1987 р. Ми всі були закохані в неї — купували платівки, бігали у філармонію на концерти (тоді індивідуальних концертів у неї не було!) — а тут ось

перед тобою сидить сама Ніна, наш ідеал ("Це — голос наш, це — пісня, це — душа") і зворушливо й щиро розповідає про своє дитинство, юність, неймовірні життєві труднощі, які доводилося подолати, щоб стати великою — і залишитися простою, сердечною й захопленою життям, як і Лідія Францівна. Для мене ці дві жінки були ідеалом любові, терпіння, духовної краси... Пам'ятаю, повернувшись до гуртожитку, ми не могли навіть обмінятися враженнями, а просто лежали і плакали від надміру почуттів.

Такі лекції давали натхнення до праці, прагнення наслідувати інших подвижників, бажання записати якнайбільше зразків фольклору, знайти щось унікальне — і нам це вдавалося. Ідучи до людей, ми несли заряд любові, який передала нам Лідія Францівна — і люди розкривалися перед нами, наче квіти, і ми, як бджоли мед, збирали такі поетичні шедеври, які потім виконувала Ніна Матвієнко (це записи мої, Олексі Долі й Тетяни Шевчук), які співали самі на лекціях, у коридорах, на вулицях і в тролейбусах, закохані, романтичні й безмежно щасливі. Тоді ми збагнули самотність кожного краю, кожного села, неповторність його фольклорних зразків, і вечорами у гуртожитку наспівували й порівнювали різні варіанти. Це вже була не просто книжкова наука, а жива, практична, корисна — перед нами розкрилася вся Україна — Східна і Західна, і Полтавщина, і Поділля, бо кожен знав щось своє...

І незабутні вечори в гуртожитку, в парку Шевченка, бо ми весь час співали! Перед нами було наче море — й хотілося вичерпати його все! Цей наш настрій вмiло і з радістю використовувала Лідія Францівна. Підігріваючи такі почуття, вона запрошувала нас на лекції до першокурсників, до заочників або вечірників і, всіляко розважаючи наші таланти й збираючи здобутки, представляла нас як носіїв пісенної й оповідальної традиції певного регіону, заохочуючи до праці інших і нас самих. Вона вже в університеті цінувала наші перші недосконалі записи і, між іншим, перші записані мною казки ще 1987 р., коли я була студенткою, опублікувала саме вона у серйозних фольклорних збірниках! Саме завдяки Лідії Францівні, яка спрямувала мій тоді ще стихійний інтерес до фольклору в наукове русло, я розпочала і здійснила повний фольклорно-етногра-

фійно відкритими для себе висловами Поетбні — і, о диво! — її слухали першокурсники!

Так Лідія Францівна виховувала майбутнього педагога, викладача фольклору чи будь-якої народознавчої дисципліни. І вже не страшно було йти в школу, навіть в педінститут — та база, яку ми отримували в університеті, розкривала перед нами великі можливості.

І тепер з повною відповідальністю можу заявити, що досвід Лідії Францівни втілює у Гнідинській восьмирічній школі Бориспільського району, куди мене запросили працювати після закінчення університету.

Там 1987 р. була створена Мала академія народних мистецтв, учителі почали викладати народознавство за власною програмою. Однак усе це тільки розпочиналося, досвіду ні в кого з них не було, теми для уроків брали з "Берегині" В. Скуратівського. І коли я прийшла до школи, то ця проблема розв'язалася одразу: в мене був досвід викладання фольклору, була програма, яка охоплювала різні жанри народної творчості, календарну й родинну звичаєвість, міфологію, символіку — все те, чого навчилася в університеті. І досвід "ілюстрованих лекцій" я перенесла у школу — співала сама із дітьми, ми відтворювали на уроках обряди, домашнім завданням для дітей було запис фольклору, звичаїв свого села.

Це були дуже гарні уроки! До нас приїжджали вчителі з усієї України, кілька разів завідала колегія Міністерства освіти (разом з учнями сиділи за партами й брали участь в уроках). Програму опублікували в газеті "Освіта", а згодом — у навчально-методичному посібнику уроків народознавства "Благослови, мати" (К.: Освіта, 1995). Так народознавство було запроваджено в школах України. Наш досвід підхопили багато педагогічних колективів, — це школи сіл Русів, Підвиноки, Зібринівка Івано-Франківської, Стецівка Черкаської, Баштанка Миколаївської області, навіть приїздили вчителі з Далекого Сходу. (Прикро, що нині він виявився обтяжливим для чиновників від освіти!)

Тож досвід Лідії Францівни, ті зерна, які вона посіяла в наших душах, проросли дуже глибоко, засіяли всю Україну. Вона була феноменальною людиною — тендітною, тихою, без пихи, без помпезності, без марнославства. А який сильний вплив мала на душі людські! Її тихе лагідне сяйво, приваблювало, гуртувало навколо себе — не всіх, обраних долею — і через нас вона звершувала служіння своєму народові.

Іншою важливою формою виховної роботи Лідії Францівни були фольклорні вечори, які також багато давали студентам. На цих вечорах виступали не тільки видатні виконавці, а й студенти, представники народів світу, які виконували свої самотні пісні. Пригадую такий вечір восени 1985 р., коли зал не вмiщав охочих. Розповідали, що на одному з вечорів були 50 кобзарів. Але це було також дуже важливо, бо в той час до фольклору ставилися трохи зверхньо: одні сприймали його як вияв націоналізму, інші — як щось не варте уваги (так, до речі, вважала й частина студентів-філологів). Серйозне представлення фольклору змінювало мікроклімат у нашому середовищі, кожен з нас відчував вагомість нашої справи.

Дуже важливо, що Лідія Францівна вже в університеті створювала наукове середовище майбутніх фольклористів. Починали з фольклорного гуртка, де ми всі знайомилися, обмінювалися думками, враженнями, доповідями, слухали лекції відомих фольклористів-сучасників з ІМФЕ, готували наукові конференції. Їздили ми також на конференції до інших вузів. Важливо, що вже в студентські роки ми привчалися до наукової дискусії, переймали одне від одного досвід написання наукових досліджень, обмінювалися знаннями, бібліографією — все, як має бути в наукових колах. І цінували одне одного як особистості, не заздрили, а підтримували і допомагали. Лідія Францівна давала нам читати дипломні роботи найкращих своїх випускників як зразок для наслідування, — і на цьому ми вчилися, окрім бібліотеки. Завжди було відчуття дружнього плеча поруч, яке не покидає нас і досі. Усі ми стали близькими, рідними, однодумцями, і можу з повною відповідальністю заявити, що ті друзі, яких я надбала в студентські роки завдяки Лідії Францівні, — це найдоржчі мої колеги, без яких не уявляю життя. І в усіх наших душах яскравою зорею живе і сяє незабутній образ Лідії Францівни Дунаєвської — фольклориста, педагога, людини.

Ніна ГНАТЮК

ФЛОЯРА МОЛЬФАРА

“К оли з поета випивають кров, ламають ребра, то він все одно мусять знайти сили провести свій човник поміж Сціллою і Харибдою, через Ніагарський водоспад і не дати собі втопитися, бо інакше з ним утопиться і все те святе, що носив він у своїх помислах і в серці”. У цих рядках поета-політв'язня Тараса Мельничука яскраво висвітлено суть його життя: як лама-ло б тебе оточення, як оббивали б цвіт душі політичні морози і буревії, маеш зробити все можливе й неможливе, щоб виспівати свою пісню, донести до людей (більшість з них все ж добрі!) своє слово, свою чистоту і віру. Тарас за характером, за своєю внутрішньою суттю за будь-яких обставин залишався Князем Роси. Ця назва його книжки дала поетові друге ім'я: саме так називають Тараса Мельничука в Коломиї й Уторопах, в Івано-Франківську і Чернівцях ті, кому близька і дорога його творчість, хто зрозумів, відчув поміж рядками вічного бунтаря з дитинною душею.

Заповнюючи анкету при вступі до Спілки письменників України 1990 року, написав: “Сім класів закінчив у рідному селі, а десятирічку — в Яблунові 1955 року. Вступити до вузу не вдалося, бо тоді Хрущов сів-віяв кукурудзу, і треба було мати два “кукурудзяних” роки, аби поступити. І хоч атестат зрілості був у мене майже “відмінний” — Москва кукурудзу жала, Москву Америку передоганяла і без цидулки, що я два роки відробив у колгоспі, мене після трьох екзаменів (три п'ятірки!) потурили з храму науки — Львівського університету. І почалися мої митарства — кочівництва, “оргнабори”, вербовки і комсомольські “путівки”.

1957 року забрали в армію. Довго не служив: піддав під скорочення (було таке при Хрущові: на весь світ тріщали, що “Росія розоружає армію”). А Росія з оркестром (світлова показуха!) “скороченців” додому провджала, а з дому на “новий строк” вивджала.

Час змінився. А що я до армії і в редакції яблунівській погазетярив, і в Комі АРСР героїчним трудом не менш героїчну тайгу валив, то з цими “письмовими свідченнями” вступив “гризти скелю науки” до Чернівецького університету на факультет української філології.

Два рази мене з цього університету виганяли і знову два рази приймали. Три курси. І досить. Але за цей час встиг багато зрозуміти, пізнати і перечитати. Особливо поезії!

Де я тільки не працював! Заліз у шахту “Пролетарку глибоку” в Макіївці — і стало тісно і в шахті, і в житті. А ще як заграли над Макіївкою похоронні оркестри, то стало ясно, що я не туди влип. Далі — Кривий Ріг. Селище Мирівське. Гірничо-збагачувальний комбінат — ЦГОК.

Звідти — в Сибір. Красноярський крилатий алюміній — будівництво комбінату. Але й цей “крилатий алюміній” крил мені не дав. “Раб”, “раб” — не тільки значилося у канцелярських, бухгалтерських відомостях, “наряд-дах”, але й раб справжній, у житті.

Всі ударні, комсомольські, “зеківські” будови споруджували “комсомольці-добровольці”, а насправді — раби останньої залізобетонної імперії. “Серп і молот — смерть і голод”. “Комуністи — кому горб гнути, а кому їсти”.

І от я над Єнісеєм. Позаду — Карпати, залиті кров'ю і слізьми, народ зацькований соціалізмом, колгоспом і псами. Попереду — не знаю що: “косу помантчим, поживем — побачим”. А я посередіні — немов посеред ріки. Я надриваюсь, надламуюсь, бетон таскаю не на чужому горбі, а на собі. А з зарплатами — крик і звіриний рик. Бійки, пиятика, поножовщина. І вже в двадцять з гаком років я відчув: нажився, як терня наївся. І став для мене комунізм, світле майбутнє всього людства, а я до того в це вірив, мов колька в боці і сіль в оці. Тяжке розчарування.

Пробував поступати — не поступив, друкувати хотів вірші — не друкують. “Не мудрствуйте, не оригінальничайте! Пишіть про партію, про Леніна, про трудові будні і героїзм молоді, зокрема, у вашій ударній бригаді!” Тупик. Безвихідь.

Тікати. Ще раз тікати! Від себе! Від комунізму! Від Леніна! Від усього світу! І втік. Працював у геодезичних і геологічних партіях, тону в трясовинах і болотах в лісах Тюменської області.

Але жити у нетрях, на безлюдді, серед ведмедів і лосів, було важко. І я повернувся в Україну. Краще б не вертався. З 1964 року почалося кагебістське паломництво до ме-

не. Виклик за викликом. Відчув: почалося полювання на мене. На мою душу. Кочую з місця на місце, з редакції в редакцію — Хотин, Глибока. Косів, Богородчани, Верховина”.

На цих рядках обриваю розлогу автобіографію поета, написану для спілкувальної картотеки. Бо попередю довга розповідь про допити, залякування, погрози. Тарас Мельничук, який тоді заочно навчався у Літературному інституті в Москві, набрався там духовного озону від спілкування з вільнодумними митцями, певно, призабув, що Україна — жєбракка попід стінами Кремля, що за те, за що в Росії підстригають нігті, в Україні відрубують руки...

24 січня 1972 року — перший арешт. Суд. Стаття 62 Кримінального кодексу УРСР: “Антирадянська агітація і пропаганда з метою підриву і повалення Радянської влади”. Етап. Тюрма. Табір. Пермська область, Чусовський район, Кучино, зона 36.

*Хрих дощ
серед квітів, птахів і плес.
Люди,
не стріляйте у дощ!

Звідки сум?
А не попіл —
квіти несу.
Люди,
не стріляйте в росу!*

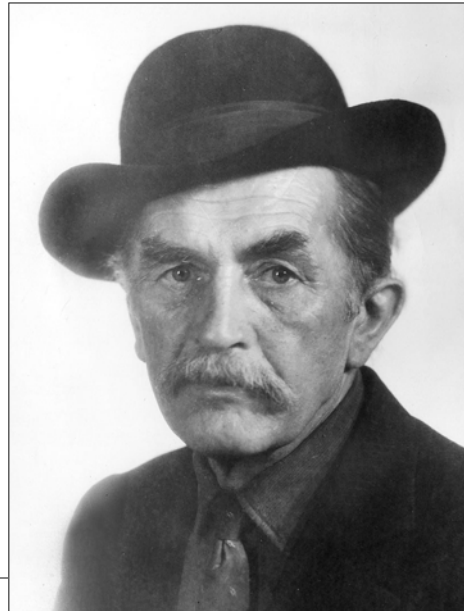
“Не дали мені закінчити інститут, а тут зразу — академія! Іван Світличний, Левко Лук'яненко, Семен Глузман, Ігор Калинець, Євген Пронюк, Василь Захарченко, Валерій Марченко... І всі в'язні, і всі інакодумці, і всі політики, письменники, і всі, до спазм у горлі, до зморшок на чолі, думають не стільки про власну долю, як про тяжку долю народів найкращої імперії на землі”. Три роки відбув, промучився у тому гіршому концтаборі, з якого багато хто й не виїшов. Саме так 1985 року замучили Василя Стуса.

А в січні 1979 — знову суд, ув'язнення на чотири роки. Але потрапив вже не в зону до політв'язнів, а в колонію суворого режиму, де відбувають покарання вбивці, гвалтівники, наркомани. Тут було ще важче, адже не було за стіною друзів-однодумців, а лише сірофуйчана маса стомлених, скривджених, зневірених людей.

Якби за життям Тараса Мельничука зняли багатосерійний фільм, це була б епопея болю і слухали. За життя встиг видати лише дві збірки — “Несімо любов планеті” і “Князь роси”. Рукопис збірки “Чага” був з видавництва “Радянський письменник” переданий в органи КДБ, ув'язнений і понад двадцять років перебував під замком. І лише перед смертю, у березні 1995 року, поетові принесли до лікарні збірку “Чага”, видрукувану в Коломиї за ініціативи Василя Рябого та місцевих просвітян. На обкладинці цієї збірки було рукою автора виведено:

Т. Мельничук (другий зліва) з учасниками семінару молодих авторів. Ірпін, квітень 1967 р.

ні незалежності, коли поета-політв'язня прийняли до Спілки письменників, коли він став лауреатом премії ім. В. Сосюри, темні сили не відійшли в небуття, тоталітарна система ще жила в окремих “людських подобах”: 1990 року його батьківську хату було спалено, згоріло все, а найдорожче — книги, словники, рукописи, на-

черки майбутніх поем.

Обійстя Мельничуків в Уторопах оддали від села, на високій горі. Але односельці розповідали, що стара хата вночі згоріла вмить, наче бензином облита. А вранці якісь люди приїжджали, розгортали тліючі головешки. Кого шукали? Може, рештки господаря? А він, на щастя, тоді заночував у друзів. А пізніше, коли тяжко хворів, залишив заповіт: поховати на батьківському подвір'ї, на рідному попеліщі. Щоб поряд не чужі могили, а копички сина, ромашки. Тепер ту гору називають Тарасовою.

Життя його було з шукань, протиріч, навіть два роки народжень було в Тараса: у паспорті значилося 20 серпня 1938 року, але поет говорив мені, що народився роком пізніше, 1939-го. Саме цю дату подає і довідник “Гуцульщина в літературі” (видавництво “Писаний камінь”, Косів, 1997).

Чи ж багато він хотів від життя? Мати хату й родину. Писати вірші. А ще, щоб їх читали і слухали. За життя встиг видати лише дві збірки — “Несімо любов планеті” і “Князь роси”. Рукопис збірки “Чага” був з видавництва “Радянський письменник” переданий в органи КДБ, ув'язнений і понад двадцять років перебував під замком. І лише перед смертю, у березні 1995 року, поетові принесли до лікарні збірку “Чага”, видрукувану в Коломиї за ініціативи Василя Рябого та місцевих просвітян. На обкладинці цієї збірки було рукою автора виведено:

*Не снись мені, кривавий сон,
Не сніться, рани і руїни, —
Мені не треба десять сонць —
Живу тобою, Україно.*

Тарас Мельничук, передусім поет Божою милістю. І чим більше років від його відходу в позасвіті, тим цікавіше до його поезії, до його особистості зростає. Адже його вустами сказано те, про що ми думаємо, що відчуваємо, що любимо і ненавидимо, заради чого приходимо у світ. Він чує, як “душа морозу плаче квітами”, як “дихають тяжко вулкани козацьких могил”, як “флот ночі пливе у мерхтливому сьайві”. Та все ж світ ще не вільний — “і в череві ворущаються зародки рабів”.

Людина тонкої і вразливої душі, він був народжений для любові. Тарас безумно закохувався і його кохали жінки, навіть тоді, коли був тяжкохворим. Ті Марії, Дзвінки, яким присвячував свої вірші, приносили з полонин для них росяні квіти, були тоді, мабуть, найщасливішими жінками.

*Я знав
що найкраща птаха
на світі
це жінка
я кохав і вона кохала мене
а потім їй стало
сумно зі мною
вона вийшла у сад
щоб я не бачив
приміряла
золоті крила —
і полетіла
я плакав
обіймаючи на ліжку
її біле
ледь засмагле
тіло*

Рекомендуючи у вересні 1990 р. Тараса Мельничука до Спілки письменників, академік Микола Жулинський написав: “Тарас Мельничук долею покликаний бути поетом. Та найчастіше буває так, що обранець долі разом із Божим даром приймає й терновий вінок. Тарас Мельничук зазнав багато лиха, доки не взяв до рук другу після 22-річної перерви збірку своїх поезій. Це “Князь роси”, яку видавництво “Молодь” видрукувало цього року. Одна з найкращих поетичних збірок сучасності. Не сумніваюся, що поетичний світ Тараса Мельничука — світ унікальної сили долання Голгофи, співпереживання долі України — буде жити в духовному космосі української культури”.

Поетеса Марія Влад у рекомендації зазначила: “Тараса Мельничука знаю з юності, багато років, завше рівняла свій рядок на його образний, глибинний, училася в нього патріотичної, громадянської любові до України, безстрашності, істинності”.

Володимир Коломієць: “Тарас Мельничук — дитинно-мудрий поет волі й духовної розкутості, поет сердечної чистоти й людської гідності, синівської любові до України. Він тремко живе ніжністю до квітки й людини, живе сподіванням на добре й справедливе. Велика любов, велике страждання! І весь драматизм життя втілюється в Мельничуковому слові — дивовижно світлиться й пахне воно, мерехтить і міниться в тій одвічній таїні, якою й позначена тільки справжня поезія”.

Олесеві Гончару, який у березні 1992 року вручав Тарасові Мельничуку Державну премію імені Тараса Шевченка, належать слова: “На Дагестані князував Расул Гамзатов, у Карпатах — Тарас Мельничук”.

Тарас мріяв видрукувати збірку віршів “Флояра Мольфара”, але вона так і не з'явилася. Поет часто підписував листи, листівки до мене — “Мольфар”. Відповідно до словника, це гуцульський характерник, чаклун, той, що відганяє громи і розганяє хмари. А й справді, Тарас Мельничук за характером, поетичним світовідчуттям був Мольфаром української поезії.

Я збрала найкращі з віршів, надісланих мені з Вінницької колонії суворого режиму, де чотири роки мучився поет, а також твори з його зошитів, записників, листів останніх років і впорядкувала збірку “Флояра Мольфара”. За рекомендацією Дмитра Стуса благодійний фонд “Україна Інкогніта” (президент фонду — Анатолій Матвієнко) ще торік влітку перерахував гроші на видання збірки Тараса Мельничука у видавництво “Факт”. Вчасно був наданий мною і комп'ютерний набір, але книжка досі не з'явилася у цьому видавництві. Факт, звичайно, сумний. І хоч ми вибороли волю, і хоч на талановиті книжки завдяки меценатам таки знаходимо кошти, то чому ж флояра Мольфара мовчить, не розганяє сірі хмари байдужості і темні хмаровища непорядності в небі України?

Михайло ПАСІЧНИК,
м. Житомир

ТРАВА

Скрізь на землі — в лісах, полях, ровах —
Трава свої відстоює права.

Траву не витравиш — вона жива,
Трава — то наша пам'ять родова.

Трава — всіма і топтана, й свята, —
Й твої найперші кроки пам'ята.

На всіх левадах-вигонах села
Трава крізь твої пальчики росла.

Усіх земель найкраща із обнов —
Вона згоряла і вставала знов.

Хоч виріс ти давно вже із трави,
Не відвертай від неї голови.

В житті, які б не облітав світи, —
До неї свої очі опусти, —

Коли вже буде нікуди літати,
Коли настане час
В траву вростати...

ПЕРЕПЛИВУ ЧЕРЕЗ РІКУ ПЕЧАЛЬ

Перепливу
Через ріку Печаль,
Забуду страх свій,
Біль свій
І свій жаль.
Сльозу ковтну,
Візьму її на сміх,
Слова знайду,
Щоб не сказати їх.

Перепливу
Своєї долі даль,
Забути сміх твій,
Боже милий, дай!
Важка та даль,
Важка моя плавба,
Бо та ріка,
Бо та ріка — Журба...

Переживу
Печаль ту і журбу,
Здолаю даль свою,
Свою плавбу,
Сльозу зітру,
Слова в собі спалю,
Й ніколи їх
Не видихну — люблю...

Й ніколи їх не видихну — люблю.

БРАНЕЦЬ ПІСКУ

Маючи з дитинства поведінку
Нестандартну — жити звик розкуто я,
І ходить під циркуль і лінійку
Не мастак я в колах і в трикутниках.

Звик я ризиковано любити,
І вмирати ні за душу цапову,
Офіцер я, та конем ходити
І в житті люблю, й на дошці шаховій.

Я живу лише в своїх широтах,
Хаотично сплетених ліанами,
Не мережив я свій світ достоту
Паралелями й меридіанами.

Може, маю виміри космічні,
Може, я болід без гравітації,
З дня у день потужна аритмічність
Провокує струси і руйнації.

Діями своїми світ дивую —
Рваними, раптовими, рішучими,
Хоч в піску
Життя з піску будую,
Бранець часу, мов пісок, сипучого...

Щоб зорі так маково було,
Оку невловимо, неказанно, —
О, яке ж то зменшувальне скло! —
Простір несходимий, незлітаний.

Я дивлюсь, дивлюсь на ту зорю,
А вона, мов голка, зір мій коле.

Там, на ній, мабуть, — як у раю,
Райський ліс там є і райське поле.

Там усе небесно-осаяне,
Сонце інше там усіх цілує,
А, можливо, — й там усе земне,
Як і те, чого ми не цінуємо.

Там, на тій зорі, квітучий луг,
Бір сосновий і високе жито,
Там ковшка лізе по стеблу
І курча лама яйце, щоб жити.

Там ріка і туманець легкий,
Серпень там лаштується у вирій,
Там, можливо, й Пасічник такий,
На зорю Землі так само зирить.

От мені б до нього долетіть
Через світлові роки й століття,
А з собою взяті вербову віть
І в зорю оту її встромити!

ІЗ ВІДТІНКОМ ЩАСТЯ І ЖУРБИ

Я
Розумію просто
Речі,
Що ледве
Вловимі, —
Дерево каже:
— Постій!
Птиця гукає:
— Летімо!

Я
І глядач,
І слухач,
Бачу їх,
Чую їх пісню, —
Чайка кигиче:
— Поплач!
Сонце аж сяє:
— Посмійся!

Кут
Мене кличе
У круг,
Круг
Наверта
До квадрата,
День каже:
— Темний ти, друг..
Ніч каже:
— Світлий ти, брате...

Вік
Поміж цим і отим
Я і сміюся,
І плачу,
Та,
Невдоволений всім,
Світ цей
Неоднозначний...

Я виріс у простій сільській сім'ї,
Де всі проблеми звалися “немає”.
З гектарів десяти картоплі з'їв,
Гектар наступний нині починаю.

Я ріс із шитих мамою штанців
І лиш в Різдво мені мастили медом.
Не мав я взимку й кепських ковзанів,
А влітку не було велосипеда.

Робив з гілляччя шахи й доміно,
У дощовій воді мене купали,
І навіть п'ять копійок на кіно,
Бувало, що батьки не видавали.

Не мав я капелюхів і піжам,
А модним шмоткам звідки було взятися?
Свій перший у житті — новий! — піджак
Одяг я лише в золоті п'ятнадцять.

Роки з життя обламують гілки,
Роки й обрубки, вже, мов браття рідні...
Я вдячний долі, що мої батьки
Були не духом — лиш на статки бідні.

А ще й вдячний, що несильно б'є,
Що зорі з неба блудом не зриваю,

Фото
Ніни Гнатюк

Що й зараз я щасливий тим, що є,
Й не переймаюсь тим, чого немає.

ХЛІБ

Коли він вранці в нашому селі
З'являється — його вітають дружно.
У слові “Хліб” на вітровому склі
Не гасне сонце і в зимову стужу.

Машина ця, немов гаряча піч,
З якої теплий дух шофер виймає,
І йдуть до неї люди зусібіч,
І всяк до сонця руки простягає.

Скількох же обігрів цей хліб, скількох
Із ворога зробив він добрим другом!
Так, першим словом було слово “Бог”,
А слово “Хліб” — я вірю! — було другим!

ОДА ВІДТІНКАМ

Без відтінків не було б суглинків,
Без відтінків без в саду б не цвів.
Не було б веселки без відтінків,
А було б лише сім кольорів.

Без відтінків не білили б калли
І не зеленіла б лобода,
Без відтінків не було б печалі,
А була б одна лише біда.

У відтінках все — і небо синє,
І дорога, й річка, і село...
Без відтінків ходять лише тіні, —
Сонце в них відтінки відняло!

В золотих відтінках жито родить,
А у срібних — з рос ростуть гриби.
І моя душа по світу ходить
Із відтінком щастя і журби...

ЩО СКАЗАТИ ХОЧЕ ДОЩ

Дощ іде — і має рацію.
Б'є морзьянкою об дах.
Дощ зливає інформацію
Про життя на небесах.

Дощ і тишить, і печалить,
І снує письмо косе.
У води найкраща пам'ять.
Пам'ята вона усе.

Я стою, дощем вмиваюся,
Я тамую в грудях дрож:
Зрозуміти намагаюся,
Що ж сказати хоче дощ...

ВАРТО ВЕРТАТИ...

Вже ні снаги, ні азарту —
Зникли снага і азарт,
Далі йти вже не варто,
Варто вертати назад.

Сумно у пізню цю пору
Згадують засвіт пори.

Легше було йти під гору.
Важче спускатися з гори.

Щоб не знесилити раптом,
Щоб не зірватися вниз, —
Зафіксуватися прагну,
Як на скалі альпініст.

Щоб не порвалася мотузка,
Щоб не зіткнутися з дном, —
Кожна затримка на спуску —
То як узятий підйом.

З двох половин у людини
Доля, життя і роки.
Друга моя половина —
То є гора навпаки.

ЧАЙ

В. Половецькому

Чай пили ми незвичайний —
Й досі в згадках дивний дух.
Взимку нам ставало чайним
Кожне дерево в саду.

Мама гілочку ламала
Мерзлих вишень і малин,
Пара всіх нас огортала
Й ми щасливими були.

Як галузку доторкаю
У зимовому саду, —
Знову над вишневим чаєм
Маму бачу молоду.

Біля печі ні хуртєчі,
Ні морози не страшні,
Чай смачнючий біля печі
Був солодким лиш на дні.

...Сонце на очах втираю
Й маму чую:
— Чай ось, Міш...
Гілочку гірку кусаю
З цукром снігу впереміш...

ЦІ ДРІБНИЧКИ МИЛІ...

Сніг зійшов.
Зітхнулось полю
Легко, мов журби збулося.
На ріллі листки тополі —
Згадка про минулу осінь.

Чом вони упали в око?
Чорне вруно — жовті плямки,
У тумані вони мокнуть
Зліпками качиних лапок.

Ні господаря, ні гостя —
Всюди порожньо і голо,
Лиш в зеніт вершечки госять
В поле втоплені тополі.

Безтурбоття котить хвилю
І проблеми відступають,
Коли ці дрібнички милі
Я з автівки помічаю...

В природі все диктується порою:
Дощ сам стає льодовим на льоду,
І дивним чином сніг, що сплив водою,
З'являється на яблунях в саду.

Годинниково-календарній стрілці
Підвладне все на світі, Боже мій, —
І дивним способом снігур на гілці
Стає червоним яблуком на ній.

Усе у вирі вічних перетворень,
Куди не кинь, куди не глянь, не стань,
Ламаючи межу по щастю й житті:
Перекочує зі стану в стан...

4 КВІТНЯ. 56.

Цей день у моїй долі, наче гість,
Його я зустрічатиму з родиною.
Квітневі ці мої п'ятдесят шість —
Як менша й більша стрілки на годиннику.

Наллю питва по вінця золоті
І посміхнуся, і розправлю плечі:
Дарма, що пів на шосту у житті:
Це вже не день, але іще й не вечір...

Світлана КОРОНЕНКО

У Волинській обласній науковій бібліотеці імені Олени Пчілки відбулася презентація нової книжки Івана Корсака “Тиха правда Модеста Левицького”

АКЦЕНТИ, ЯКІ СТАВИТЬ ІВАН КОРСАК

Модест Левицький — один з тих славних громадян нашої країни, чие ім'я за радянських часів було заборонене. Хто ж він?

Народився 1866 року на Поділлі в панській родині. Його батько Пилип Левицький приятелював з В. Антоновичем, Т. Рильським та іншими прогресивними діячами культури, сина також виховував патріотом. Навчаючись у Кам'янець-Подільській гімназії, Модест видав першу збірку оповідань українською мовою “Пан Мотика”. Здобув дві освіти — на історико-філологічному та на медичному факультетах Київського університету. Стати лікарем його спонукало те, що дружина була хвора на сухоти...

З 1893 року працював земським лікарем на Волині, у Ковелі. Тривалий час лікував Лесю Українку в Колодажному. Співпрацював з Євгеном Чикаленком, Іваном Липою, членами “Братства тарасівців”. Писав оповідання і просвітницькі статті, які друкував у Києві та Петербурзі.

1899 року отримав призначення до лікарні с. Будаївки на Київщині. З того часу активно спілкувався з С. Єфремовим, Б. Грінченком, М. Лисенком та іншими членами “Старої громади”. 1903 року разом з С. Єфремовим та Ф. Матушевським заснував Радикальну партію.

Наприкінці 1904 року був призначений директором фельдшерської школи на Лук'янівці у Києві, але за дозвіл викладачам навчати майбутніх фельдшерів українською мовою втратив державну службу. У січні 1907-го Модеста заарештовують як се-

паратиста, однак у березні він вже працює залізничним лікарем станції Радзівилів. Видає “Оповідання” у видавництві “Просвіта”, книжки з популярної медицини та української граматики.

З листопада 1917-го — урядовець міністерства шляхів УНР, з 1918-го — радник посла УНР у Греції Ф. Матушевського, після смерті якого виконує усі дипломатичні обов'язки. Після окупації України більшовиками їде до Польщі, до уряду Директорії на чолі з Симоном Петлюрою. Завідує санаторієм Українського війська. Продовжує видавничу та наукову роботу. Як ректор очолює згодом Українську господарську академію у Чехословаччині.

1927 року 61-річним переїздить на Волинь, до Луцька, працює вчителем рідної мови та літератури в українській гімназії. Тут, на Волині, він помер і був похований.

Ці скупі рядки біографії, ніби тези до книжки волиняка Івана Корсака “Тиха правда Модеста Левицького”.

Лише якихось п'ять років прожив у Луцьку М. Левицький, але залишив по собі добру пам'ять. Саме тому Іван Корсак написав історичний роман про цю унікальну людину. Успішна презентація “Тихої правди...” у Київському будинку вчителя засвідчила: в Україні з'явився ще один сумлінний і обдарований автор історичної прози. Презентація в Луцьку, в обласній бібліотеці ім. Олени Пчілки, попри несамоовиту спеку і час відпусток, зібрала чимало людей — письменників, журналістів, викладачів Волинського

національного університету ім. Лесі Українки, читачів бібліотеки, адже Іван Корсак — шанована у Луцьку людина.

Головував на презентації видавець попередніх книжок Івана Корсака, директор Луцького видавництва “Твердиня” Микола Мартиненко. Гостями були секретар НСПУ, директор видавництва “Ярославів Вал” і видавець “Тихої правди” Михайло Слабошпицький, віце-президент Ліги українських меценатів, директор Львівської книжкової гуртвни “Книжкові джерела” Михайло Ватуляк, директор видавництва “Український письменник”, головний редактор “Хроніки-2000” Юрій Буряк.

“Іван Корсак заручений з музою героїчної пісні та історії Клію, — сказав М. Слабошпицький. — Люди, які пишуть історичні твори, нагадують мені в'язнів сумління. Для того, щоб написати таку книжку, треба прочитати цілу бібліотеку. Бо треба знати усе до дрібниць. Навіть яка була погода певного дня, коли Модест Левицький виглянув у вікно. Це більше, ніж написання дисертації, окрім того, у такому творі має бути концепція, бо історичний твір генетично пов'язаний з часом його створення. Мені прикро, що в Україні так мало творів про нашу історію. Приголомшує Росія: вони видають серію ЖЗЛ; по кілька різних поглядів на життя того ж Єсеніна, царів, політиків, а ми не маємо навіть серії “Життя славетних”. “Тиха правда Модеста Левицького” і пафосом, і жанровою розкутістю споріднена з такими творами,

як “Гетьманіч Орлик” та “Таємниця Арсенія Мацієвича”.

Відтворюючи життя дивовижно багатогранного чоловіка, який жив на Волині, був лікарем, письменником, видавцем, громадським діячем, меценатом, міністром в екзильному уряді, автор зумів надзвичайно густо “заселити” свій ромн... Твір тримається на дивовижній авторській інтонації, в якій переплелися і гіркота мудрості, і лагідна іронія, і спокійна готовність до випробувань, що буває лише в людей великої переконаності та посвяти... Як захоплений читач радію, що з'явився письменник, який присвячує книжки нашій минувшині”.

Юрій Буряк запропонував упорядкувати і видати книжку прозових творів Модеста Левицького, які розкидані по світах, і зауважив, що, готуючи книжку “Україна-Франція”, дізнався про те, що рідна сестра Модеста Левицького Софія оформлювала книжку Поля Валері, тож її життя історія не менш цікава.

Михайло Ватуляк зазначив, що в його гуртвни робили аналіз продажу книжок і з'ясували, що книжки Івана Корсака продаються найкраще, отже є попит у читачів на історичну літературу.

Літературознавчий аналіз “Тихої правди Модеста Левицького” зробив луцький журналіст, письменник Віктор Вербіч. Своїми думками поділилися колеги Івана Корсака, письменники Василь Простопчук та Іван Чернецький, голова Волинської організації НСПУ, поетеса Ніна Горик. Пристрасним був виступ луцької вчительки української мови та літератури Лесі Ковальчук, інших промовців, які щиро вітали земляка з новою книжкою.

Іван Корсак у своєму слові, зокрема, зазначив, що його герой Модест Левицький був з коргори тих письменників, у яких “нема зерна неправди за собою”, і висловив пропозицію присвоїти Луцькій гімназії № 4 вже на початку навчального року ім'я Модеста Левицького.

СТОРИЧЧЯ БОГДАНА ІГОРЯ АНТОНІЧА НА ФОРУМІ ВИДАВЦІВ

Форум видавців долучиться до святкування сторіччя з дня народження видатного українського поета Богдана Ігоря Антонича. Планується провести літературний вечір “Привітання життя”, який організує Юрій Кучерявий, лауреат премії імені Антонича. Учасники проекту — лауреати цієї престижної премії минулих років: Дмитро Лазуткін, Галина Гевків, Галина Крук, Маріанна Кіановська та інші. Нагадаємо, премію “Привітання життя” 1994 року заснував знаний поет і громадський діяч Ігор Калинець та Всеукраїнське державне багатофункціональне видавництво “Каменяр”. “Це унікальний конкурс, адже прив'язаний до конкретної літературної постаті. Я не перший, хто каже, що він відрізняється високим рівнем поезії конкурсантів”, — зазначає поет Остап Сливинський, переможець конкурсу 1997 року. Цьогорічна лауреатка Любов Якимчук, яка виступатиме на літературному вечорі у тандемі з джазменом Марком Токарем, вважає, що з ювіляром її пов'язує авангардна традиція віршування.

До знаменної дати у львівському видавництві “Літопис” вийде повне зібрання творів Богдана Ігоря Антонича, передмовою до якого написав дослідник творчості поета, академік Микола Ільницький. Упорядником і автором коментарів першого повного зібрання виступив Данило Ільницький, який уважно дослідив усі рукописи й публікації поета. “Приблизно третина книжки — нові, невідомі досі твори Б. Антонича, адже взяті з першоджерел. Збережено правосис оригіналу. Може стверджувати, що в минулих виданнях Антонича допущено багато помилок”, — розповідає Данило Ільницький. Варто зазначити вдале художнє оформлення Романа Романишин і Андрія Лесіва. Також на читачів чекає приємна несподіванка — багато світлин, надрукованих вперше.

Крім того, будуть проведені творчі дискусії про значення художньої спадщини Антонича, на які завітають шанувальники й дослідники творчості поета.

НОВА ЗУСТРІЧ З УЛЮБЛЕНИМ АВТОРОМ

Мирослава МЕДИНСЬКА-КОВАЛЬЧУК, м. Заліщики Тернопільської обл.

Минув славний ювілей видатного українського прозаїка, історичного романіста Романа Іваничука. Сердечно вітаючи письменника з 80-літтям, вдячні читачі бажали йому творчого натхнення та всляких гараздів. Пишаємося, що він не лише збагатив українську літературу талановитими творами, а й зумів упродовж багатьох років відстоювати позицію українського патріота. Не прикривався гаслами, а щоденно працював для свого народу.

Можна лише захоплюватися його безмежною працьовитістю. Роман Іваничук — не тільки автор новел, історичних романів “Мальви”, “Черлене вино”, “Бо війна війною”, “Манускрипт з вулиці Руської”, “Вода з каменю”, “Четвертий вимір”, “Шрами на скалі”, “Орда”, “Журавлиний крик”, “Вогненні стовпи” та багатьох інших, а й відомий громадський діяч. Він був депутатом українського парламенту і скликання, активним просвітянином. Письменник завжди був і залишається серед людей.

Мені пощастило кілька разів брати участь у зустрічах із ним: під час обговорення його книжки “Шрами на скалі” у Дрогобицькому педінституті (тепер університеті) ім. І. Франка, на зустрічі з учнями СШ № 14 м. Дрогобича, де я викладала українську мову та літературу. Пізніше випала нагода слухати письменника на зустрічі з інтелігенцією міста.

Нещодавно придбала книжку спогадів Романа Іваничука “Люлька з чорногою дерева”. Письменник майстерно використовує форму оповідок, проникливо, ненав'язливо поринає у внутрішній світ героїв. А як тонко і стримано він розкриває свої почуття до коханої жінки!

Книжку оформлено світлинами відомого фотографа М. Сеньковського, які гармонійно вписались у загальну канву твору й надають книжці особливої привабливості.

ПРИПОВІДКИ ВІД СТЕПАНА ПУШИКА

Олександра СЕЛЕЦЬКА

Обидві мої бабусі будь-які життєві перипетії супроводжували приказками та афоризмами, прокльонами та відворотами (або, як називає їх Степан Пушик, обертинами). Батьки та їхні знайомі, навіть мої друзі теж додавали щось від себе. Адже традиція приповідок водночас стародавня й надзвичайно живуча. Революції, катаклізми, переселення народів — все це для неї, насамперед, є ґрунтом, на якому вона буйно зростає і збагачується. Приповідки (грецькою — паремії), завжди оновлюючись відповідно до духу нинішнього, водночас несуть у собі відбиток минулого, поєднують мудрість віків і реалії сучасності.

Важко знайти людину, яка не створила б за життя хоч одну приповідку — веселу чи сумну, мудру чи наївну. Дехто взагалі творить щодня, прикрашаючи власне буття та збагачуючи рідну мову. Водночас не обійтися без людей, які займаються збиранням та збереженням цієї “неопалимої купини”, популяризуючи народну творчість, видаючи зібране.

Нещодавно вийшла з друку книжка відомого письменника і фольклориста Степана Пушика “Приповідки”, яка містить тисячі паремій, зібраних майст-

С. Пушика радо вітають читачі Буковини

ром слова майже за півстоліття. Серед цього розмаїття читачеві зустрінеться чимало фраз, які він, можливо, застосовує у щоденному мовленні. Адже зібрані для видання вислови пан Пушик записував не лише у численних етнографічних експедиціях, а й у громадському транспорті, кав'ярні, магазині чи в бібліотеці.

За задумом автора, “Приповідки” — перша ластівка багатотомного видання усної поетичної

творчості як українського, так й інших народів. Цей том містить багатющий пласт народних прислів'їв і приказок, порівнянь і афоризмів. До наступного ж, обнадіює пан Степан, увійдуть зібрані ним дитячі примовки, скоромовки та дражнилки.

Оформлення книжки просте, структура теж: авторський вступ, власне паремії та невеликий тематичний словничок.

За традицією, започаткованою ще Іваном Франком, Степан

Пушик вмістив до збірки й сороміцькі приповідки. Адже, за словами фольклориста, вони часто мають ту образність і риму, яких годі шукати деінде.

Пропонована книжка викличе неабиякий інтерес не лише звичайних читачів, а перш за все, професіоналів.

Окрім того, коли люди проводять чимало часу в мережах всевітньої павутини, збірка буде для них справжнім подарунком. Адже любителі онлайн-спілкування часто витрачають безмір часу на пошук цікавих або смішних фраз, які вставляють у рядок “Статус”. Жартують, що студент під час екзаменів витрачає більше часу на пошук фрази про те, якою хажливою є ця сесія, ніж на підготовку до неї. Тож “Примовки” Степана Пушика допоможуть і залежним від Інтернету згадати, що на світі є ще варта прочитання друкована література.

Щоправда, через малий наклад — лише 1000 примірників — не кожен зможе насолодитися цією книжкою, однак будемо сподіватися, що наступний том вийде хоч би вдвічі більшим тиражем.

ТОЛОКА В МУЗЕІ «АРАТТА-УКРАЇНА»

“І полови сюди, й глини, щоб вугли були міцними”

Надія КИР'ЯН
Фото автора

У селі Трипілья під Києвом, на березі Дніпра розташовано приватний музей “Аратта-Україна”. Його заснували Олександр Поліщук — колекціонер, Володимир Лазоренко — будівельник, Юрій Шиллов — історик, Анатолій Гайдамака — художник. Мета музею — розповісти співвітчизникам і світові про значення української етнокультури, її давнє коріння та актуальність.

Трипілья дало назву археологічній культурі, яку 1896—1899 рр., проводячи розкопки на Київщині, відкрив Вікентій Хвойка, чех за походженням.

У музеї “Аратта-Україна” 8 серпня відбулася толока — обмазували “трипільську” хату. Мета дійства — збереження звичаїв, традицій українського народу та прагнення відродити почуття єдиної родини.

Оскільки захід присвячено 95-річному ювілею світлої пам'яті Вікентія Хвойки, у його відкритті

взяв участь Посол Чеської Республіки в Україні Ярослав Башта. Він подякував учасникам зібрання за збереження пам'яті про видатного

Співає народний колектив “Золоте зерно”

чеського археолога, відзначивши, що в Трипільї є вулиця Вікентія Хвойки, меморіальна дошка, а в селі Халеп'я — музей. “Вірю, що Україна засяє на весь світ у всій величчї й красі”, — сказав Посол.

Письменник, історик Юрій Шиллов зазначив: “Вікентій Хвойка не тільки зробив видатні археологічні відкриття на території України, він підняв історію України до всесвітнього масштабу. Вчений писав, що трипільська археологічна культура — культура арійська (за сучасним визначенням індоєвропейська), відображає пращурів слов'ян, зокрема народу, який і нині живе на цій землі — українців.

У книжці, яка побачила світ у Меланезії, автори меланезійка й індіанець Північної Америки, використовуючи легенди свого племені, грецької міфології, свідчення американських геологічних дос-

Зоя Ружин вручає коровай Послові Чеської Республіки (крайній праворуч)

ліджень басейну Чорного й Азовського морів, доходять висновків, що цивілізація почалася з Наддніпрянщини”.

Голова Міжнародного конгресу захисту української мови Валентина Стрілько висловила побажання, щоб наша влада врешті-решт зрозуміла важливість відкриття Вікентія Хвойки, щоб наступні дати відзначалися на державному рівні. Тоді Україна в світі асоціюватиметься з глибинною культурою. “Дякую поетесі Зої Ружин, яка все це організувала, яка робить те, що повинен робити кожен свідомий українець”, — завершила виступ пані Валентина.

Від Академії українського козацтва присутніх привітав В'ячеслав Іванюк. Еколог Володимир Гетьман сказав: “В Україні є місця з надзвичайною енергетикою. Ми повинні мати єдину державну структуру, якій

були б підпорядковані національні заповідники. Природна й культурна спадщина — два крила однієї заповідної галузі, яку потрібно берегти, як зіницю ока”.

Потім на святі виступали артисти: народний колектив “Золоте зерно” з Обухова, бандурист Данило Мельник, співак Андрій Маслаков, інші.

Після урочистої частини місли глину, приспівуючи: “І полови сюди, й глини, щоб вугли були міцними”. Хоч надворі було прохолодно, ніхто не змерз — колективна праця зігрівала. По коліна в глині ходили Зоя Ружин, Валентина Стрілько, кіноактор Олександр Ігнатуша, інші учасники толоки. Мазали хату, потім дивилися фільм про Трипілья, оглядали музей, де представлені археологічна та етнографічна експозиції.

Толока — давня українська традиція. Треба й нову Україну будувати толокою: кожен має робити свою справу від душі, прилучаючи і дітей до творення держави, до конкретних добрих справ. Отоді добра слава йтиме про нас у світі.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ТРИВАЄ ПЕРЕДПЛАТНА КАМПАНІЯ НА II ПІВРІЧЧЯ 2009 РОКУ

Ми не збільшимо ціну нашого видання на наступні місяці, сподіваючись, що Ви станете передплатником найкращого культурологічного тижневика “Слово Просвіти”. Індекс 30617. Передплатна ціна: на місяць — 4,27 грн; на 3 місяці — 12,36 грн.

Економічна криза ще не є кризою українського духу!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

В. о. головного редактора
Ніна ГНАТЮК
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ культури
Сергій КЛИМКО
279-49-47

Відділ просвітнянської роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Надія КИР'ЯН

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosivity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301232
Наклад у серпні — 24 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 4,27 грн.
на 3 місяці — 12,36 грн.

